

DUNAKESZI TÖRTÉNETE A HONFOGLALÁSTÓL A KÖZÉPKOR VÉGÉIG

Dunakeszi középkori történetének az alakulásába számos tényező bele- szólt, így azok a környezeti adottságok, amelyek az évszázadok távlatából is kiolvashatók a forrásokból, vagy éppen az a kedvező fekvés, amelyet a település a szűkebb régió belül elfoglalt. A kezdetben igen nagy kiterjedésű uradalom – amely tulajdonképpen a mai Budapest északi részétől egészen Vácig nyúlt – életében azonban döntő tényezőnek számított az is, hogy mely birtokos kezén volt éppen a terület. E tényezők határozták meg azokat a társadalomszervezési és gazdálkodási formákat, amelyek mentén a település lakói az életüket élték és szervezték a magyar középkor mintegy fél évezrede alatt.

Dunakeszinek már a kezdetektől a Duna képezte nyugati, természetes határát, ami számos gazdasági lehetőséget rejtett magában, a település maga azonban a Duna és a keletről határos Gödöllői-dombság közé északra benyúló Pesti-síkságon alakult ki. E területi adottságok, valamint a korábbi évszázadokból többé-kevésbé még megtalálható római kori romok szintén lakhatásra alkalmassá tették a területet. Mindezt a későbbiek során a magyarság is korán felfedezte, hiszen ők mindenekelőtt a síkvidéki, dombos, vagy víz közeli területeket kedvelték. Mindezzel azonban nem voltak egyedül, hiszen a térség nem volt lakatlan, amikor a honfoglalók birtokba vették. A síkvidéki területek a mezőgazdaságra, míg a dombos, erdős területek a fakitermelésre tették alkalmassá a falut és szűkebb régióját, és e kettősségből a falu a későbbiekben szépen profitált.

A korabeli Dunakeszi, valamint a mai határai között fekvő, egykor azonban önálló települések, például Alag életére is nagy hatással volt, hogy a megye két gazdasági központja között, a Pestet és Vácot összekötő nagy út mentén feküdtek. A 14. században Alagnál a Budára tartó utat említették egy határjárás során, míg a térségben Alag és Sikátor között az ún. „kun utat” említik egy alkalommal a 15. században,¹ amely nyilvánvalóan a Kiskunsággal kötötte össze a területet, mivel ugyanezt az utat említik Dabas mellett már 1386-ban.² Amennyire a térség fejlődésére pozitív hatással bírhatott az ország központjának számító Buda, és a vele szoros kapcsolatban álló Pest közelsége, épp annyira a gátja is lehetett annak. Elsősorban azért, mivel gazdasági központként működött, így a környező települések fejlődésének mértéke a központ érdekei vagy adottságai függvényében változhatott.

Hasonló kettősségre kell felhívni a figyelmet Pest megye, így Dunakeszi középkori birtokstruktúrájának és birtokosainak ismertetésénél is. A megyében túlnyomó többségben voltak a kis és középbirtokos nemesi családok a középkorban, igazi bárói vagy arisztokrata család alig tudott

¹ MNL OL DL 15344.

² BÁRTFAI SZABÓ, 1938. 97.

gyökeret verni Pest megyében.³ Dunakeszi birtokosainak a megyei (és az országos) nemességben elfoglalt helye a település sorsára is döntő hatással lehetett. Elsősorban azon keresztül, hogy mekkora birtokállományal, és – ebből következően – mekkora politikai súllyal bíró család kezén volt Dunakeszi adott időben, továbbá az is, vajon birtokaik központjának, vagy csak egy újabb megszerzett birtoknak tekintették a sok közül, illetve, hogy hova illesztették be birtokaik sorába.

E tényezők vizsgálata segíthet jobban megérteni Dunakeszi és lakosainak életét a középkorban, és ugyanezt kell tennünk azokkal a településekkel is, amelyek ma kisebb- vagy nagyobbbrészt a város mai határai között találhatóak – így elsősorban Alag falu története érdemel figyelmet a továbbiakban.

Dunakeszi térsége a honfoglalás idején

A 9. század végi magyar honfoglalás tulajdonképpen egy hosszabb folyamat lezárását jelentette. Kristó Gyula monografikusan is foglalkozott a magyar nemzet és a magyar államalakulatok kialakulásának a kérdésével. A folyamat kiindulópontjaként egy olyan szervezeti formára sikerült rámutatnia, amikor a magyar törzsek felett még nem állt egyetlen vezető személyiség, csupán saját törzsfőik vezetése alatt éltek mindennapjaikat. A következő lépcsőfokon, Levedi törzsfőnök nagyjából 830 körül megszervezte a „Hétmagyarnak” nevezett törzsszövetséget a három finnugor (Megyer, Kürt-Gyarmat, Nyék) és a négy török (Keszi, Tarján, Jenő, Kér) eredetű törzsből. A törzsszövetség 840 körül kazár fennhatóság alá került, és fejlődésének következő lépcsőfokára, vagyis a fejedelemség intézményének a kialakulására 850 körül, minden bizonnyal kazár mintára került sor. A kazárok fennhatóságát 860/870 körül rázta le magáról a hét magyar törzs, amelyek ekkoriban már többször jártak a Kárpát-medencében, és ismerték annak politikai viszonyait is. A magyarság beköltözését a Kárpátok közé a besenyők és a bolgárok támadásai indították el a század végén, ám máig sem ismerjük pontosan hogyan is zajlott le ez a magyarság és a környező népek számára is döntő fontosságú esemény.⁴ A korabeli írott források szűkösek, ezért többnyire egykorú német, arab, bizánci vagy szláv évkönyvek és krónikák alapján lehet erre kísérletet tenni.⁵

A hazai források közül Béla király névtelen jegyzője, Anonymus (kb. 12. század vége–13. század eleje) volt az első, aki megkísérelte felvázolni a honfoglalást, ám az események után háromszáz évvel mindössze saját

³ TRINGLI, 2001. 134–135.

⁴ KRISTÓ, 1995a 121–128.

⁵ Egy válogatást tartalmaz a témára vonatkozóan GYÖRFFY, 1975.; illetve KRISTÓ, 1995b.

kora viszonyainak a visszavetítését láthatjuk művében,⁶ még ha bizonyos információit ő is egy feltehetően korábban összeállított magyar történetből vehette. Annyi bizonyos, hogy a Duna vonalát, így Dunakeszi térségét is még az első hullámban érték el a honfoglalók, vagyis nagyjából a 890-es évek második felében. Anonymus elmondása szerint Árpád fejedelem (?845–907) Zovárdot, Kadocsát és Hubát a nógrádi, gömöri részek, valamint a csehek ellen küldte, akik e hadjárat során érthették el a Dunakanyar vidékét.⁷ A honfoglalás második szakaszában, a Dunántúl elfoglalása előtt Anonymus szerint Árpád fejedelem és előkelői a Megyeri-révnél keltek át a Dunán, majd a folyó jobb partján táborot ütöttek egészen Budafelhézsig, és ekkor jutottak el Óbudáig is. A honfoglalás e szakaszának nagyjából 900 körülre tehető idejére tehát a bal partot a magyarság már birtokba vette. Más kérdés azonban, hogy ezt a frissen megszerzett területet be is lakták-e már ekkor, vagy csak a későbbi évtizedekben telepedtek meg Dunakeszi közelében nagyobb számban a magyarok. E kérdés eldöntésében a helynevek elemzése, valamint a régészeti leletek nagy segítséget nyújthatnak.

A törzsi eredetű helynevek és a régészeti leletanyag tanúsága

A forrásokban először a 13. században feltűnő Keszi település nevéből elhamarkodott lenne azt a következtetést levonni, hogy a magyar törzsszövetség Keszi törzsének tagjai szállták volna meg a honfoglalást követően a területet, noha Györffy György szerint már a honfoglalás idején megtelepedett itt a megyében később is birtokos Maglód nemzetség.⁸ Mindenekelőtt azonban azt kell áttekinteni, hogy ki lehet-e mutatni régészetiileg, hogy a honfoglalás után közvetlenül a Duna bal partjának ezt a részét megszállták-e a honfoglaló magyarok, és ha igen, mikor.

Dunakeszi jelenlegi határai között számos korábban itt élt kultúra nyomait tárták már fel a régészek, ám a rómaiak után a népvándorláskorról jóval töredékesebbek a térségre vonatkozó ismereteink. Dunakeszi területéről ismeretlen körülmények között került a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményébe egy honfoglalás kori öntött csüngős bronzveret az 1960-as évek elején. Alagpuszta ismeretlen részéről szintén honfoglalás kori vagy kora Árpád-kori ékszerlelet került a Nemzeti Múzeumba egy főtí lakostól 1901-ben. Talán ezekkel lehetnek összefüggésben azok a leletek, amelyek Fót–Alagpuszta lelőhelyen kerültek a felszínre az 1970-es és 1980-as években. Ezek az ásatások egy honfoglalás kori csontvázas és egy lovastemetkezés nyomait hozták felszínre.⁹ A szakirodalom alapján ezek a temetkezések az adott terület rövid ideig tartó, ideiglenes és vi-

⁶ ZSOLDOS, 1997. 14.

⁷ ANONYMUS, 1999. 30–31.

⁸ TETTAMANTI, 2001. 13.

⁹ MRT 9 1993. 86.; <http://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/3705>

szonylag kis létszámú megszállásával magyarázhatók, ahol a honfoglalók nem tudtak tartósan megtelepedni. Külön érdekes, hogy az ilyen ún. „magányos” temetkezések igen nagy része a Duna–Tisza között mutatható ki.¹⁰

Dunakeszi mai területéről tehát nem kerültek elő olyan leletek, amelyek a honfoglalók korai megtelepedésére vallanának. A tartós megtelepedésre valló régészeti leletek hiányában erre egyedül a település neve lehetne a bizonyíték. A kutatók egy része korábban a törzsnévi (vagy a törzsek, vagy pedig a hozzájuk köthető vezérek) eredetű helynevekből igyekezett a honfoglaló törzsek szállásait lokalizálni, ám e helynevek adott esetben egymástól nagyon messze, idegen környezetben is előfordulhatnak, ahogy egy másik területen pedig éppenséggel teljesen keverten fordulnak elő ilyen helynevek. Kniezsa István a Szent István halálának ezredik évfordulójára készült kötetben vizsgálta meg a 11. századi Magyarország nemzetiségi viszonyait, de összegyűjtötte a törzsnévi eredetű helyneveket is. E szerint a Kárpát-medencében negyven Keszi elő- vagy utótagú helység volt a középkorban, míg ehhez további hetet sikerült hozzáadni az elkövetkező évtizedek kutatásai során.¹¹ Dunakeszi tágabb régiójában, a Dunától keletre és az Ipolytól délre még két ilyen lehet találni, Karancskeszit és Szirák(keszit), mindkettőt Nógrádban. Ezzel szemben például az Ipolytól északra jelentősen sűrűbben lehet Keszi helyneveket találni, így Hont megyében. Dunakeszi nevéből nem lehet arra következtetni, hogy a Keszi törzsbeliek szállták meg a területet rögtön a honfoglalás után, ellenben a nagyszámú felvidéki, pl. honti, komáromi, nyitrai helynevből kiindulva valószínűbb, hogy a Keszi törzs bizonyos csoportjai már elég korán megtelepedhettek ezeken az északabbra fekvő területeken.

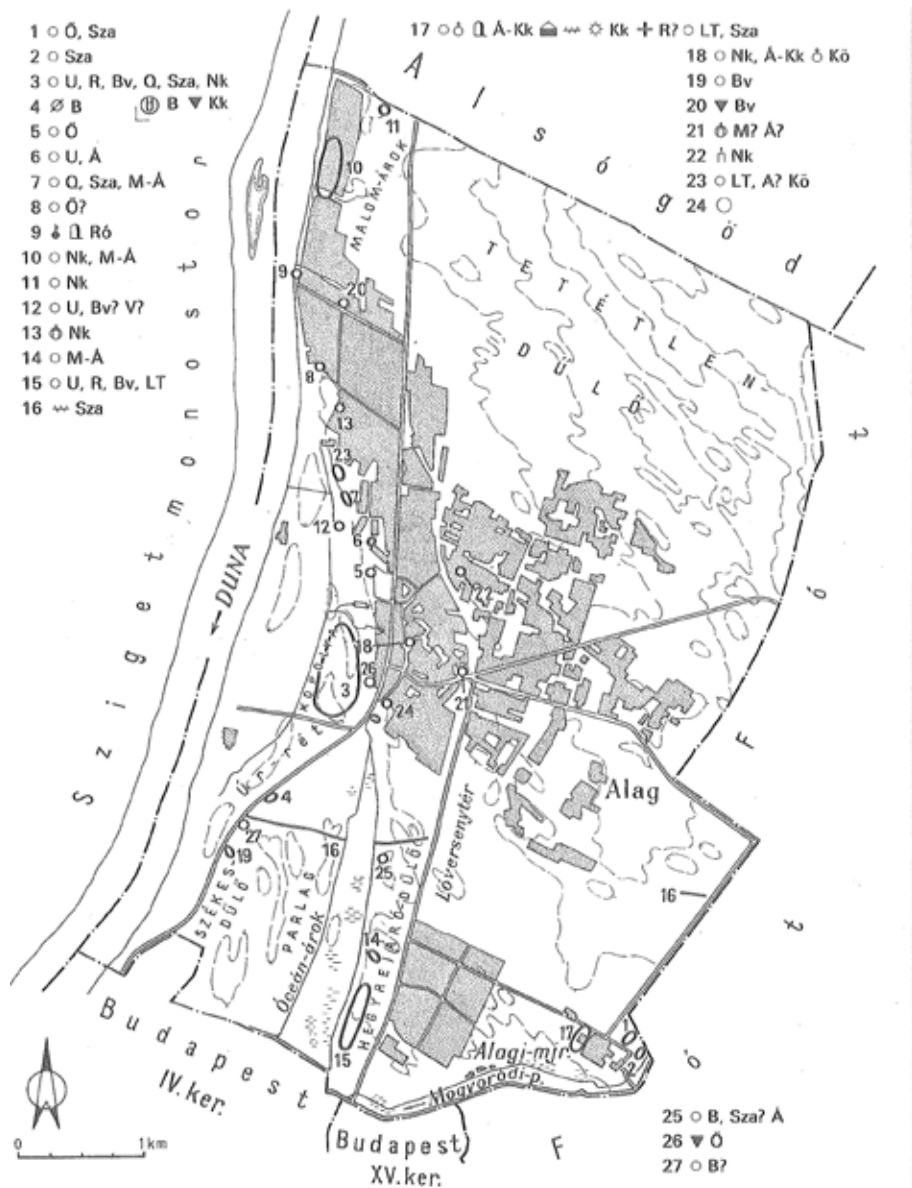
A név ellenben árulkodó. Györffy György Szent Istvánnak a törzsi szervezet erőszakos megszüntetésére irányuló telepítő politikájára gyanakodott az ilyen, környezetüktől elütő helynevek esetén.¹² Ám Kristó szerint a törzsek tagjai saját akaratukból is dönthettek úgy, hogy leválnak a törzsről és elvándorolnak a korábbi szállásterületről, de ez esetben sem szükséges több száz kilométeres vándorlásra gondolni, akár csak 10 kilométerrel is arrébb költözhetnek. A törzsi szervezet bomlása az ezredforduló körül már egy létező folyamat volt, amely elősegíthette a korábbi társadalmi egység elenyészését. Mivel azonban ezeket a vándorlókat még törzsi alapon különböztették meg az új szállás régebbi lakosai saját maguktól, így ilyen helynevek csak legkésőbb a 11. század végéig keletkezettek, amikor a folyamat lényegében befejezettnek volt tekinthető.¹³ Más szóval Dunakeszi létrejötté valamikor a 10–11. század fordulója (a törzsi szervezet bomlásának feltehető kezdete) és a település első em-

¹⁰ BENDE–LŐRINCZY–TÜRK, 2002. 357–358.

¹¹ KNIEZSA, 1938. 459–460; GYÖRFFY, 1997. 224–225.

¹² GYÖRFFY, 1959. 27., 29.

¹³ KRISTÓ, 1995a 273–274.

1. kép: Dunakeszi régészeti topográfiaja

lítése, 1255 közé tehető. Ebből az időből pedig már vannak olyan régészeti leletek, amelyek helyben lakó, és kézműves tevékenységet is folytató lakosságra vallanak. Dunakeszi-Hegyrejáró-dűlő lelőhelyen 10. vagy 11. századra keltezhető cseréptöredékek kerültek elő, míg Dunakeszi-Révdűlőnél 12–13. századi fazéktöredékek. Egy kora Árpád-kori temető meglétére engednek következtetni a Könyves Kálmán utcában talált csontleletek (és az egyiken talált gyűrű), amelyek első ízben az 1940-es

években kerültek elő a vasúti töltésből, majd az 1980-as években egy 50 x 50 méteres, már legyalult területen újabb csontleleteket találtak.¹⁴

Ezek az adatok tehát valószínűvé teszik, hogy Dunakeszi mai területe már nagyjából két, két és fél évszázaddal azelőtt is lakott volt, hogy IV. Béla király (1235–1270) oklevele 1255-ben először tett említést a Pest megyei Kezu földről. A falut valószínűleg az Ipolytól északra lévő Keszi törzsbeliokről levált töredékek alapították, hacsak nem a már eleve itt talált egyéb néptöredékekkel közösen voltak a mai város alapító atyái.

A korai Árpád-kor népei Dunakeszin

Dunakeszi térségében a honfoglalók gyér lakosságot minden bizonnyal találtak a 9. században. A Duna–Tisza közének ez az északi területe a népvándorlás korában több népnek is otthont adott, noha elsősorban ennek az időszaknak is csak a végéről vannak régészeti adataink. Dunakeszin, a Diófa utcában, az 1960-as években került elő egy késő avar korra datálható melléklet nélküli csontváz. Dunakeszi–Malomárok lelőhelyen, nagy területen szétszórva szintén késő avar kori leletek, kerámiatöredékek kerültek elő, akár csak a Szondy utcában, az 1980-as évek elején, itt azonban egy csontváz mellett.¹⁵ E leletek tehát arra mutatnak, hogy az avar uralom idején a területet belakták e belső-ázsiai nép kései leszármazottai. Az avarok uralma a Kárpát-medencében a 6–8. századok közé tehető, és közzismert, hogy itteni birodalmukat I. (Nagy) Károly frank király (768–814) 9. század eleji hadjárata döntötte meg.¹⁶

Az avarok bizonyos része valóban megélte a magyarok bejövetelét a Kárpát-medencébe, főként a Tiszántúlon, valamint a Dunántúl és a Felvidék bizonyos részein. A régészeti leletek azonban nem nyújtanak biztos támpontot arra, hogy az avarok valóban találkozhattak Árpád magyarjaival, amikor azok a 9. század végén elérték a Dunát a mai Budapesttől északra. Az embertani leletek ugyanis épp az ellenkezőjét bizonyítják ebben a térségben. Éry Kinga kutatásai nyomán tudjuk, hogy a Duna–Tisza közének ezt az északi részét valamikor a 9. század folyamán a korábban itt lakó, és embertani jegyeik alapján jól azonosítható népcsoportok elhagyták, legalábbis régészetileg már nem lehet őket kimutatni, sőt, a helyükbe egy, a honfoglaló magyaroktól elütő sajátosságokat mutató, europid jellegű népcsoport nyomult be. Dunakeszi és a Pesti-síkság, valamint a Gödöllői-dombság területe a 9. században a pufferzóna szerepét tölthette be a bolgárok és frankok uralta területek között, és – az avarok hatalmának leáldozását kihasználva – e területre gyér számú lakosság, minden bizonnyal szlávok nyomultak.¹⁷

¹⁴ MRT 9 1993. 78–80., 85.

¹⁵ MRT 9 1993. 79–80.

¹⁶ BÓNA, 1994. 68–69.

¹⁷ Éry, 1994. 218.

A kora Árpád-kori viszonyokat tekintve valószínűsíthető, hogy Dunakeszi kezdetben a magyar–szláv nyelvhatár mentén feküdt.¹⁸ A település a síkság és a dombság találkozásánál alakult ki, és tudjuk, hogy eleink inkább előbbit preferálták, míg a szlávok inkább az erdős, hegyvidéki területeken telepedett meg. E kezdeti gyér lakosságra utal az a néhány szláv eredetű helynév a területen, amely a mai napig is használatos, mint Isaszeg, Bernecebaráti, Verőce települések, a Börzsöny és a Cserhát hegységek,¹⁹ vagy épp a Kemence-patak, amely nevében a szláv Kamenica, köves jelzőt hordja. A nagyszámú finnugor, török vagy német eredetű helynév között ezek korábban itt élt, de igen rövid idő alatt a magyarságba olvadt szláv lakosságra vallanak. Az Ipolytól délre viszonylag nagyobb számú szláv lakosság élt, ám a Cserhát déli lankáit hamar megszálló magyarsággal keveredve e lakosság felszívódott a magyarságba, legkésőbb a 11. század folyamán.

Dunakeszit tehát az avarok távozása után gyér szláv lakosságú terület vette körül, de a 10–11. század folyamán letelepedő magyarság e töredékeket hamar magába olvasztotta, amiben talán nagyobb szerepe lehetett azoknak a Keszi törzsbelieknek is, akik az Ipolytól délre költözve a település alapítói lettek.

A világi közigazgatás kiépülése a régióban

Dunakeszi falu, amely a kezdeti időkben mindössze néhány családból állhatott, nem a korábbi törzsi beosztású rendszerben kezdhette meg életét. A magyar világi közigazgatás megszervezése és kiépítése I. (Szent) István király (1000/1001–1038) vívmánya volt. A rendszer alapja a király által kinevezett ispán vára és a hozzá tartozó királyi birtokok szervezete volt. Ezek a várispánságok alkották a gerincét és a tulajdonképpeni kereteit a vármegyéknek, vagyis kettős szervezettel állunk szemben. A megye szó maga is határt jelent, tehát azokat a területeket, amelyek a várispánsági központokhoz tartoztak, és ezek körülhatárolásával és más várispánságoktól való elhatárolással alakultak ki a vármegyék. Voltak azonban kakukktójásai a rendszernek, olyan várispánságok, amelyek soha nem fejlődtek vármegyévé. Ilyen volt a leghíresebb, Szolgagyőr is, amelyről a típust is elnevezték.²⁰ Szolgagyőrnek egyébként tekintélyes birtokai voltak Pest megyében, ám érdekes módon a középkori Pest megye kialakulása és kezdeti időszaka teljesen homályban vész.

Pest megye első említése abban az oklevélben van, amelyben IV. Béla király – többek között – Keszi birtokot is eladományozta, 1255-ben.²¹ Pest vármegye korai történetére és kialakulására Kristó alapvetően két lehe-

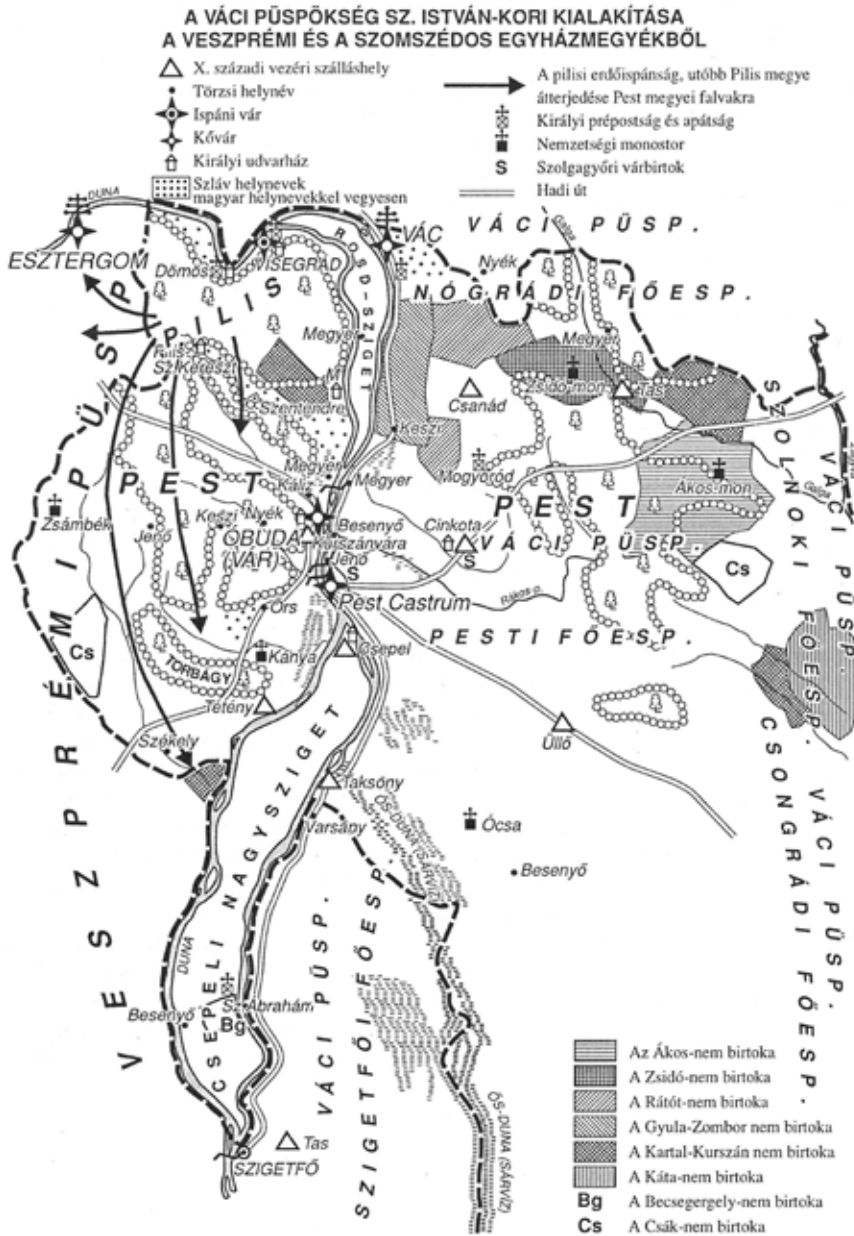
¹⁸ KNIEZSA, 1938. 405–406.

¹⁹ KNIEZSA, 1938. 406.

²⁰ TRINGLI, 2009. 491–496.

²¹ RA I/2. 1029. sz.

tőséget látott. Az egyik szerint Pestet Nógrád vármegye részeiből szervezték meg, amely nem példa nélküli a magyar középkorban. Ugyanakkor elképzelhetőnek tartotta azt is, hogy Pest már a 11. században is létezett, de a várispánság bomlásával birtokait Szolgagyőr kapta meg. Elméletét

2. kép: Pest megye a 13. században

arra alapozta, hogy a Duna túl partján lévő Visegrád megyéről is csak egy alkalommal, 1009-ből értesülünk, és ha ez nem lenne, akkor Visegrád megyéről sem tudnánk.²² Zsoldos Attila ugyanakkor Visegrád vármegye részeinek tartja Pest és Pilis megyét, valamint a Csepel-szigetet is a korai Árpád-korban.²³ Akármelyik lehetőség is a helytálló az mindenesetre biztos, hogy pesti várnépekről vagy várjobbágyokról nem hallunk még ebben az időben.

Az 1255-ben feltűnő Pest királyi vármegye mindazonáltal két emberöltő alatt eltűnt, és átadta helyét a nemesi megyének, ám tisztikáról ekkor sem tudunk meg sokkal többet. A 15. század folyamán a megyei nemesség egyenesen odáig ment, hogy Pest ispánját nem ismerik, sőt szerintük nem is volt neki soha.²⁴ Ez a sajátos helyzet nyilván a királyi udvar közelségének tudható be, továbbá annak, hogy Pest ispánjának hagyományosan a nádort, de tulajdonképpen az alnádort tekintették.²⁵ Alispánt az első időkben bizonyára az ispán (vagyis a nádor) nevezett ki, később azonban a megye nemessége választotta a saját kebeléből. Dunakeszi szempontjából azonban sokkal érdekesebb a szolgabírók kérdése. Pest szolgabíráinak első említése 1322-ből való, de hat évvel később az az Alagi Bocho Pest vármegye egyik szolgabírája, akinek családja Dunakeszi szempontjából is fontos.²⁶ A középkori megyéknek, méretüktől függően általában 2-4 szolgabírájuk volt, Pestnek négy. A kutatás jelenlegi állása szerint a szolgabírák száma kapcsolatban állhat a korabeli járásokkal. A járások szerepe abban állt, hogy a nemesség szervezett keretekben jelenjen meg a megyei törvényszéken, de elsősorban a királyi egyenes adó beszedésében játszottak szerepet.²⁷ Sajnos nem ismerjük Pest megye középkori járások szerinti beosztását, de ezekből az ismeretekből leszűrhető, hogy Alagi Bocho 1328-ban egy Pest városától északra lévő járás élén állhatott, és ebben a minőségében (szolgabírói egyéb, fontosabb feladatai mellett) a terület adóügyeinek az intézéséért is felelős volt.

Az egyházigazgatás, a váci püspökség és Dunakeszi

Ha a világi közigazgatás volt az a keret, amelyben a középkori emberek mindennapi életüket szervezték, és amelyben megélhetésüket biztosították, peres ügyeiket intézték, akkor az egyházi keretek között zajlott lelki életük, amelyet a kor embere lényegesen fontosabbnak tartott. A középkori magyar egyház megszervezése még Géza fejedelem (945–997) idején vette kezdetét, azonban a bajor térítők tevékenysége a 970-es évek vége felé megrekedt, és majd Szent István és (Bajor) Gizella (984–1065)

²² KRISTÓ, 1988. 432–433.

²³ ZSOLDOS, 2001. 43–44.

²⁴ ZSOLDOS, 2001. 43–44.

²⁵ ZSOLDOS, 2011. 179.

²⁶ BAKÁCS, 1982. 435. sz.

²⁷ C. TÓTH, 2007. 392.

házassága után kapott ismét erőre. Az első megszervezett egyházmegye valószínűleg ezért is lehetett a veszprémi, amelynek központja innentől kezdve lett a királynék városa. A következő nagy alapítási hullám 1009-re tehető,²⁸ ám, hogy pontosan melyik lehetett az a tíz egyházmegye, amelyet hagyományosan szentistváni alapításúnak tekintenek, nem tisztázott pontosan.²⁹

Pest megye, benne Dunakeszi a középkor folyamán a váci püspökség lelki gondozása alatt állt. A püspökség alapításának körülményei még tisztázatlanok: az újabb kutatások a váci egyházmegye alapítását is Szent Istvánhoz kötik, bár a hagyomány I. Gézát tekinti alapítónak.³⁰ A plébániák korai hálózatáról sincsenek ennek megfelelően adataink, kiindulópontul a 14. század eleji pápai tizedlajstromok kínálóznak. Sajnos azonban ennek is igen szegényesek az információi a váci plébániákat illetően. Keszi közvetlen környezetében egyházas helyek voltak Cinkota, Palota, Alag, Hartyán (Sikátor), Csomád vagy éppen Sződ, ám a tizedlajstromban, az 1330-as években ezek közül egyedül Sződ (Zeux) neve szerepel, mint a szolnoki főesperesség plébániája.³¹ A többi helység, fekvéséből adódóan is, valószínűleg a pesti főesperességhez tartozhatott.

A mai Dunakeszi területén tehát van adat Árpád-kori templom léte-
re, de a középkori Keszi faluban nincs. Tari Edit ugyan feltételezte, hogy keszi középkori temetőjében állt egy templom,³² amelyet még Pongrácz György 17. századi térképén is jelöltek, ez azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy Keszin már a középkortól fogva kellett, hogy legyen plébánia. A falu az 1640-es évekig lakatlan volt, ugyanakkor az 1675-ös térkép már feltüntette templomát. Ez alatt a harminc év alatt a lakosok könnyen építhettek maguknak templomot a környező dombvidékek fáiból, vagy egy korábbi lakóházból is kialakíthattak istentisztelet tartására alkalmas helyiséget. A Tari Edit által feltételezett templom valószínűleg egy temetőkápolna lehetett, hiszen Keszin nem volt szükség külön plébániára, figyelembe véve, hogy az 1410-es évekig Keszi ahhoz az uradalomhoz tartozott, amelynek lelki gondozásáért Sződ falu temploma felelt. Érdekes egybeesés egyébként, hogy a 14. század elején Koszta László vizsgálatai nyomán Pest, Pilis megyék és a Csepel-sziget területén 2-3 településre esett egy plébánia.³³ Az uradalmon belül a birtokos nem láthatta szükségét, hogy több falvában legyen plébánia, hiszen ezt a feladatot Sződ már ellátta. Nem kizárt ugyanakkor, hogy ez a feltehető keszi temetőkápolna megélhette még a 17. századot, és ez adott otthont a betelepült lakosok lelki szükségleteinek a kielégítésére. Ha tehát Keszin már a középkorban volt is templom, a források alapján nem lehet állítani, hogy az a falu plé-

²⁸ KOSZTA, 2001. 195–198.

²⁹ ZSOLDOS, 1997. 90–91.

³⁰ ORTVAY, 1891. 101–106. „Kompromisszumos” megoldást javasolt Thoroczkay Gábor. THOROCZKAY, 2016. 88–89.; Vö. KOSZTA, 2001. 198.

³¹ ORTVAY, 1891. 108.

³² TARI, 2000. 62.

³³ KOSZTA, 2001. 207.

bániája lett volna, sokkal inkább egy, a temetőben álló kápolnára gyana-
kodhatunk.

Dunakeszi és birtokosai a középkorban

Seywredus és a Gyula-Zsombor nemzetség

Úgy tűnik tehát, hogy Keszi birtokosai nem látták szükségét annak, hogy a faluban plébániatemplomot emeljenek, szemben Alag uraival. Mindez a falu regionális (és az uradalmon belül elfoglalt) helyéről is árulkodó, ám az uradalmon belül minden adott volt a fejlődéséhez, ez csupán a Sződöt, Gödöt és Keszit magába foglaló birtoktest szétdarabolása után változott meg, amihez hozzájárult a falu késő középkori birtokosainak hozzáállása is.

Keszi, mint arról már szó esett, 1255. évi oklevélben szerepel először, Kezu alakban. Ez az oklevél azonban egy mára elveszett korábbi említ, sajnos pontos dátum nélkül, amelyben a király a Pest megyei Kezu földet egy bizonyos János fiai, Péter, János és Conch magtalan halála miatt Seywredus fehéri (fejéri) ispánnak adományozta. Azt is megtudjuk, hogy János és fiainak ősei már az emberemlékezetet meghaladó idő óta (ez a középkorban nagyjából 70 évet jelentett) birtokolták a Keszit, méghozzá osztatlanul.³⁴ 1255-ben azonban a telki apát és az apátság patrónusa, Woywoda, és fia János, Seywredus birtokjogát megtámadta, a király ugyanakkor helybenhagyta korábbi adományát.

Ez az oklevél Keszi korai birtokosairól sok információval is szolgál tehát. Először is a birtokot 1255 előtt adományozta IV. Béla Seywredusnak, aki fejéri ispáni tisztségét 1247 óta töltötte be,³⁵ vagyis feltehetjük, hogy az ispán 1247–1255 között kapta adományba Keszit. János és fiainak az emberemlékezetet meghaladó birtoklásából egyszersmind az is következik, hogy családjuk már az 1170-es években is bírta Keszit és az uradalomhoz tartozó Gödöt és Sződöt. Jánosékról ennél többet sajnos nem tudunk, a királyi oklevél mindenestre nem említi Jánosék jogállását, például várjobbágyi, vagy királyi szerviensi státuszukat. Elképzelhető, hogy a megyei nemességnek ahhoz az igen széles rétegéhez tartoztak, akik a kora Árpád-kori társadalmi változásokhoz sikeresen alkalmazkodtak, meg tudták őrizni kisbirtokosi jogállásukat, és saját falujuk határain belül tevékenykedtek. Más szóval a Pest megyei kisnemesi réteget erősítették.

Seywredussal kapcsolatban a források több félreértésre is okot adnak. A legfontosabb ezek közül, hogy fia, Erdő ispán a Gyula-Zsombor nemzetségből valónak mondta magát a 13. század vége felé.³⁶ Ez a magyar nemzetségek közül az egyik legkevésbé ismert – ám mégis több történészt foglalkoztató – család, noha származásuk mondáját Anonymus tartot-

³⁴ ÁÚO VII. 274. sz.

³⁵ ZSOLDOS, 2001. 152.

³⁶ ÁÚO X. 183. sz.

ta fenn (kreálta meg). A Névtelen szerint a nemzetség Tétény vezértől származott, a névadó ős, Gyula és Zsombor apja Tétény fia, Horka volt. Gyulától aztán az erdélyi Gyulák származtak, akik közé Sarolt, Szent István király édesanyja is tartozott, míg Zsombor leszármazottai lettek a Pest megyében honos Maglód nemzetség tagjai.³⁷ Mindezt azonban Kristó Gyula és Karácsonyi János sem tartották elfogadhatónak. Előbbi szerint a Gyula-Zsombor a Maglód nemzetség régebbi neve volt. Karácsonyi szerint pedig a Gyula-Zsombor nemzetséghez mindössze két személyt tudunk kapcsolni a források alapján, Seywredust és fiát, Erdőt.³⁸ A baj csak az, hogy Seywredus viszont soha nem állította magáról, hogy a Gyula-Zsomborok közé tartozna és ezt a rá vonatkozó források sem említik. Az Dunakeszi szempontjából irreleváns, hogy ez milyen hatással van a Gyula-Zsombor nemzetségre vonatkozó ismereteinkre, itt kizárólag Seywredusra és Erdőre kell koncentrálnunk. IV. Béla oklevele az ispánt *teutonicus*nak, vagyis németnek nevezi. Az 1250-es, 1260-as évekből pedig ismerünk egy másik Seywredus nevű német ispánt Magyarországon, aki többek között Komáromban kapott földeket. Az névegyezés és a két királyi adományban is említett *teutonicus* jelző igen valószínűvé teszi, hogy a két személy egy és ugyanaz volt, így többet megtudhatunk Seywredusról is. A komáromi adományai szerint egy Medlekből származó német lovag volt, e Medlek pedig nem más, mint Medlink, vagyis a mai Melk, Ausztriában. Nem lehet véletlen egybeesés, hogy egy Melkből származó német lovag 1247-ben fejei ispánként szerepel, éppen egy évvel azután, hogy IV. Béla fegyverrel nyomult be Ausztriába, amelynek egyik következménye lett a Babenberg-örökségért folyó küzdelem a magyar, a cseh és a bajor uralkodók között.³⁹ Minden bizonnyal e harcok során állt Seywredus, vagyis a forrásokból kiolvasható másik (feltehetően eredeti) neve szerint, Siegfried a magyar király szolgálatába. Talán éppen e harcokban estek el Keszi korábbi birtokosai is... Ezt nem tudhatjuk, annyi azonban bizonyos, hogy Keszi birtokjogára vonatkozóan a két német ispán összekapcsolása további, esetleges félreértéseket is tisztázhat.

Seywredus ispán ugyanis nemcsak egy, de két Keszi nevű birtokot is szerzett a 13. század közepén. Az egyik a Pest megyei Dunakeszi, a másik viszont a Komárom megyei Kurtakeszi volt. Ez a Kurtakeszi a szolgagyőri és banai várakhoz tartozott, és e várak alól kivéve adta a király 1256-ban Seywredusnak,⁴⁰ amely ellen egyébként Modori Marcellus és fiai, szolga-győri, valamint Simon és Symuna komáromi várjobbágyok panaszt is emeltek. A per 1258-ban megegyezéssel zárult, vagyis Kurtakeszit Seywredus részben eladta a várjobbágyoknak tíz márkáért.⁴¹ Az ispán komáromi birtoklása arra is válasszal szolgálhat, hogy miért nevezték

³⁷ ANONYMUS, 1999. 28.

³⁸ KARÁCSONYI, 1900. 560–561.

³⁹ SZŰCS, 2002. 112., 119–128.

⁴⁰ PESTY, 1882. 466.

⁴¹ RA I. 1180.; PESTY, 1882. 465–466.

Szógyéninek, vagy Szódényinek. Szógyén Komárom közelében fekvő, de már Esztergom megyéhez tartozó ikerfalu volt, vagyis minden bizonnyal erről és nem az általa szintén birtokolt Pest megyei Szódról nevezte magát (noha jóval későbbi, 1406. évi oklevél már Szódinek nevezi, amely valószínűleg oda vezethető vissza, hogy az utódok, Seywredus és fia pesti birtokait érintő pereik kapcsán az ispán pesti eredetét tartották meg emlékezetükben.⁴²) Ez viszont azt is jelenti, hogy Keszi vagy az uradalom más falva nem funkcionált Seywredus birtokközpontjaként. Ezt az elméletet támasztja alá egyébként az a tény is, hogy Szógyént később azok a Szécsiek fogják birtokolni, akik Keszit is megszerzik majd a 14. század elején.⁴³ A családnak tehát nem sok köze lehetett a Gyula-Zsombor, Zsombor vagy Maglód nemzetséghez. Seywredus fia, Erdő ispán az 1280-as években tűnik fel, és talán a IV. László király (1272–1290) udvarában kézzelfogható idegenellenesség⁴⁴ miatt próbálta származását magyar ősökre visszavezetni. Persze nem lehet kizárni, hogy Erdő beházasodott a Maglód nembe, és felesége családjának nemzetségi hagyományait vette át, ám az ok talán ugyanaz lehetett. Karrierjéről keveset tudunk, Wertner Mór és Fekete Nagy Gyula azonosnak tartotta azzal az Erdő ispánnal, aki 1272-ben tolnai, 1274-ben pedig trencsényi ispán volt, noha mások, mint pl. Engel Pál ezt kétségbe vonták.⁴⁵ A keszi uradalmat probléma nélkül birtokolta egészen addig, amíg fiú utód nélkül, 1317-ben meg nem halt.

A késő-középkori birtokos változások: Szécsiek, Garaiak, Corvin János és a Ráskaiak

A Magyar Királyságban III. András magyar király (1290–1301) halálával belháború robban ki. Az Árpád-házi leszármazottak közül ketten is maguknak követelték a trónt, közülük végül Károly Róbert lett 1310-ben az egyedüli uralkodó, I. Károly (1310–1342) néven. A keszi uradalom igazi hatalmasság, a feltörekvőben lévő Szécsi család kezére került. 1317-ben a király Erdő birtokait, így Keszit is Ivánka fia Miklós fiainak adományozta.⁴⁶ A Balog nembeli Szécsiek felemelkedése I. Károly idejére tehető, a család ekkor alapozta meg vagyonát és elismertségét a bárók között. A család tagjai már igen korán Károly pártjára álltak a polgárháború idején, részt vettek többek között a rozgonyi csatában, 1312-ben, és többször kitüntették magukat a Kán nembeli László erdélyi vajda és fiai elleni harcokban, így például Déva vagy Miháld várai alatt. Ott voltak a külföldi hadjáratokban is Károly oldalán, így Szerbiában és Bulgáriában. Ezért talán nem véletlen, hogy innentől kezdve várnagyi és ispáni tisztségek megszerzése után, az udvari és csakhamar az országos méltósá-

⁴² BÁRTFAI SZABÓ, 1938. 506.

⁴³ KARÁCSONYI, 1900. 198.

⁴⁴ KRISTÓ, 2002. 66–67., 71–72.

⁴⁵ ZSOLDOS, 2011. 300.

⁴⁶ BAKÁCS, 1982. 344. sz.

3. kép: Szécsi Miklós országbíró
pecsétje

gok elnyerése sem vált lehetetlenné számukra. 1317-ben, amikor a király a Vác és Káposztásmegyer közötti uradalmat – Keszit, Gödöt és Sződöt – nekik adta, Szécsi Péter mester borostyáni várnagy, Miklós hátszegi várnagy és ispán, míg Pál mester somogyi ispán volt, ám Pál még ebben az évben I. Károly asztalnokmestere is lett. Pál mestertől kezdve a század közepéig a felsőlendvai és rimaszécsi Szécsi családból kerültek ki a királyi asztalnokmesterek. Péter mester fia, Miklós ragyogó pályát futott be,

asztalnokmesteri tisztsége és több megyésispáni megbízatása után kétszer viselte a szlavón báni, háromszor az országbírói méltóságot, és karrierje csúcán a nádori méltóságra léphetett.⁴⁷

A család karrierjének a rövid áttekintése rendkívül fontos Keszi szempontjából. A família központja Felsőlendván, illetve Rimaszécsen volt, de országszerte voltak udvarházaik és változó számú váraik. Dunakeszi életében ebből a szempontból a birtokos csere nem hozott döntő változást, bár feltehetően az élet zavartalanabbá válhatott, hiszen a pesti nemesség, akik közül hasonló politikai súlyt, mint a Szécsiek igen kevesen tudtak felmutatni, nem igazán törhette magát, hogy szembekerüljön az Anjouk friss arisztokráciájának egyik prominens képviselőjével. Mai tudásunk szerint a családnak egyedül Csabarákosán (vagyis Rákoscsabán) volt más birtoka Pest megyében,⁴⁸ amelynek azonban nem volt olyan kedvező fekvése, mint a keszi birtoktömbnek, így a birtokaik igazgatásáért felelős tisztartójuk is minden bizonnyal a három falu valamelyikén tartotta székhelyét. A zavartalan birtoklást a király – tekintetbe véve fentebb említett szolgálataikat – 1329-ben újra megerősítette, amikor korábbi adományát átírta és új pecsétjével hitelesítette, és ugyanezt tette 1347-ben fia, I. (Nagy) Lajos király (1342–1382) is.⁴⁹

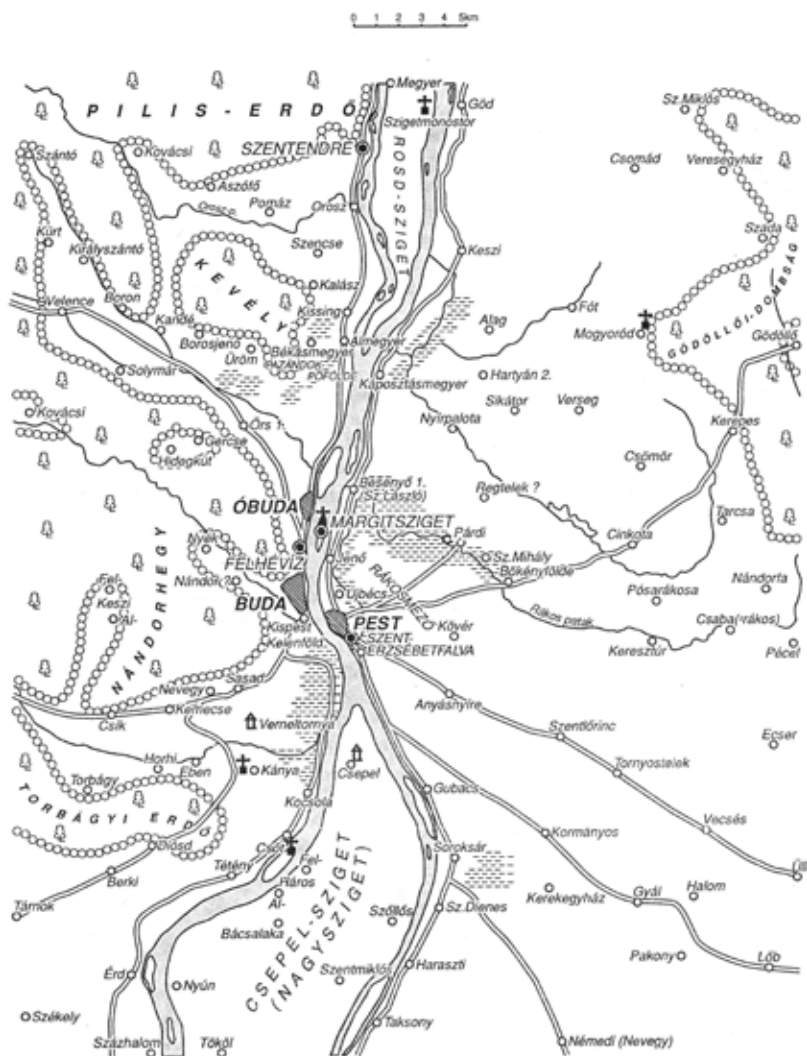
A Szécsiek ezt követően még több, mint fél évszázadig háborítatlanul birtokolták Keszit és az uradalom másik két falvát. Egészen addig, amíg a századfordulón bele nem keveredtek az I. (Luxemburgi) Zsigmond király (1387–1437) elleni, Nápolyi Lászlót támogató felkelésbe, 1401-ben. A 15. század első évtizedének zavarát kihasználva ismét elkezdődtek a forrásokban addig nem említett pereskedések is. A néhai Erdő ispán nőági örökösei, a Csévi család tagjai ugyanis 1406-ban perbe hívták Szécsi Miklós királynéi ajtónállómestert. A per tárgyát az képezte, hogy nagyanyjuk,

⁴⁷ ENGEL, 1996. II. 222–223.

⁴⁸ BÁRTFAI SZABÓ, 1938. 530. sz.

⁴⁹ BAKÁCS, 1982. 437. 606. sz.

PEST-BUDA KÖRNYÉKE A XIV. SZÁZAD ELEJÉN

4. kép: Pest megye a 14. században

Erdő leánya, Ágnes után a nekik járó törvényes leánynegyed nem kapták meg. Végül az ügyben sikerült megegyezésre jutniuk, és Szécsi 200 forintot fizetett Csévi Miklósnak a leánynegyed fejében, amellyel a pert utóbbi be is szüntette.⁵⁰

A Szécsiek egyik ága, az életét nádorként befejező Miklós fiai, János és Herceg Péter belekeveredtek tehát a Zsigmond király elleni lázadásba.⁵¹ A

⁵⁰ BÁRTFAI SZABÓ, 1938. 506. sz.

⁵¹ ENGL, 1977. 42.

felkelés leverését követően, vagyis 1403 után valamikor a király elvette a Szécsiektől az uradalmat, amely nagyjából egy évtizedre kikerült a tulajdonukból, és nyilvánvaló, hogy 1415-ig Zsigmond saját birtokai közé sorolta azt be. Ebben az évben azonban a Szécsiek visszakapták a területet, amiben nagy valószínűséggel jelentős szerepe volt annak, hogy a királyhű, és 1408–1410 közötti tárnokmester, Szécsi Miklós Garai Miklós nádor sógora volt, aki közbenjárhatott rokonai érdekében az uralkodónál. (A visszaadományozásról szóló oklevél természetesen indokként Szécsi Miklós érdemeit említi, jelesen, hogy Miklós mennyit fáradozott Zsigmond szolgálatában annak nyugat-európai körútja és a császári korona megszerzése során.⁵²)

Garai Miklós közbenjárásának azonban ára volt: mindössze négy évvel később, 1419-ben Keszi falut Szécsi Miklós elcserélte Garai nádorral a Vas megyei Szentmártonért (talán a mai Hegyhátszentmártont takarja), amely mindenképp közelebb feküdt a család vasi birtokközpontjához, Felsőlendvához.⁵³ Vagyis a legkésőbb már a 12. század utolsó harmadától egybefüggő birtoktestből Keszi falu 1419-ben kiszakadt, és innentől sorra elágazott Göd és Sződ történetétől.

Keszi, immár önálló birtokként került a hatalma csúcsán álló Garai családhoz. A Zsigmond király feltétlen bizalmát élvező, és a nádori tisztséget több, mint 30 évig viselő ifjabb Miklós családja szintén az Anjouk új arisztokráciájához tartozott. A család a Dorozsma nemzetségből származott és a Délvidéken voltak nagyobb birtokkomplexumaik. Első, országos elismertségű tagjuk az a Pál volt, aki I. Károly macsói bánjaként szintén évtizedeket töltött hivatalában. Keszit viszont nem az ő, hanem testvérének, Andrásnak a leszármazottai szerezték meg. András nem viselt jelentős tisztségeket, fia látványos emelkedése a ranglétrán ezért is igen kirívó, hiszen az ő fia volt az a Garai Miklós, aki Mária és Erzsébet királynőket védve halt meg a Horvátiak lázadása idején 1386-ban.⁵⁴ Az ő fia, ifjabb Miklós kapta meg Keszit 1419-ben Zsigmond királytól. Ebben az időben Garai szinte mindent elért, amiről csak egy magyar nemes akkoriban álmodhatott, sőt még többet is. Uralkodója mellett annak gyermekkorától kezdve kitarván, többször fegyvert ragadott érdekében, aminek eredményeként ekkor már közel két évtizede viselte a nádori méltóságot. Külföldi útjai során a király rendszeres kísérője volt, és Franciaországban csak Magyarország „nagy marsalljaként” emlegettek a források. 1419-ben, Zsigmond távolléte idején az ország kormányzói között szerepelt, vagyis a király feltétlen bizalmát élvezte, amelyet az uralkodó folyamatos birtokadományokkal ki is fejezett.⁵⁵

A Garaiak birtoklása sem volt eseménydúsabb, az ő birtokigényüket még kevésbé akarta vagy tudta volna megtámadni a megyei nemesség

⁵² BÁRTFAI SZABÓ, 1938. 554. sz.

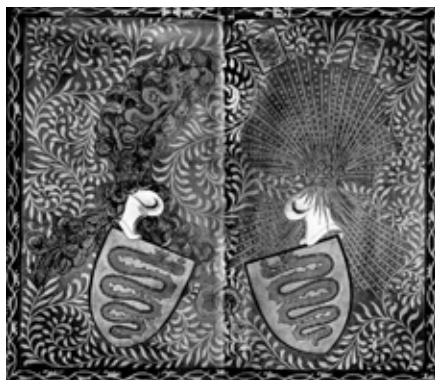
⁵³ BÁRTFAI SZABÓ, 1938. 584. sz.

⁵⁴ ENGEL, 1996. II. 81.

⁵⁵ C. TÓTH, 2014. 313.

közül bárki. A különbség a Szécsiekhez képest csak annyiban állapítható meg, hogy a Garaiaknak több birtokuk is volt Pest megyében, és ezek Keszihez közelebb is feküdtek, vagyis e birtokszerzések mögött mintha már a tudatosság is felsejlene. Elsőként Keszit szerezték meg a megyében, aminek a közvetlen szomszédságában igyekeztek további birtokokra rátenni a kezüket, így részbirtokokkal rendelkeztek Alagon és Csomádon is. Alagi birtoklásuk azonban éppen Keszihez kapcsolódik, és még a Szécsiek idejére nyúlik vissza. E szerint 1357-ben egy mintegy három ekealjnyi alagi birtok miatt per támadt Alagi Demeter fia Kozma, és Szécsi Miklós országbíró között, és a perben a kérdéses birtok egyharmad részét az országbíró megszerezte, majd Keszihez csatolta. Innen ered tehát a Szécsiek, majd a Garaiak alagi birtoklása.⁵⁶ Mindebből azonban a Garaiak akár tovább is építkezhettek volna, ahogy, mint látható, Szécsi Miklós is próbálkozott. Keszi, Alag és Csomád nagyon közel feküdtek egymáshoz. Noha megkísérelhették volna egyetlen uradalomba összefogni őket, erre Alag esetében nem sok jogi lehetőségük kínálkozott, hiszen Alagot megszakítások nélkül, jogilag erősen megalapozottan és zavartalanul bírták az Alagiak és rokonaik, Csomád esetében is hasonlókat mondhatunk el. A Szécsiek idejével ellentétben azonban ekkor már több támpontunk van arra nézve, hogy Keszi a Garaiak mely birtokrészeként élte életét. 1455-ből vannak arra adataink, hogy Garai László kezén volt a Pilis megyei Solymár a várral, a hasonló nevű mezővárossal, valamint a hozzá tartozó falvakkal. Az 1490-es években Keszit már a solymári uradalom részeként tartották számon, így erős a gyanú, hogy Dunakeszit még a Garaiak csatolták hozzá, minden bizonnyal az alagi és csomádi részbirtokokkal együtt solymári birtoktestükhöz. Birtoklásuknak Garai László fia, Jób halálával bekövetkező magszakadás vetett véget 1482-ben, amikor a birtok I. (Hunyadi) Mátyás király (1458–1490) kezére háramlott.

5. kép: Garai Miklós címeres levele

I. Mátyás király és a Garaiak közötti viszony mindvégig feszült volt, tekintve, hogy uralkodása elején Mátyás kötelezte magát, hogy feleségül veszi Garai László (1410–1459) nádor lányát, Annát (1440 körül–1457 után), ám trónra lépte után felrúgta a paktumot és kitarított korábbi elhatározása, Podjebrád Katalin (1449–1464) mellett. A nádor tüntetőleg távolmaradt az udvari politikától, amivel mindössze azt érte el, hogy Mátyás felmentette hivatalából. A család ezután kegyvesztetté vált, noha vagyonuk nagysága miatt továbbra is megkerülhetetlen tényezői ma-

⁵⁶ ILLÉSY, 1899. 59.

radtak a magyar politikai életnek.⁵⁷ Garai Jób halála 1482-ben így több szempontból is kedvező volt az uralkodó számára. Megszabadulván politikai ellenfelétől, nagy tervei voltak annak birtokaival. Az 1480-as évekre ugyanis be kellett látnia, hogy második házasságából nem lesz örököse. Viszont – mivel családján belül kívánta tartani a koronát – igyekezett minél nagyobb hatalomhoz juttatni törvénytelen fiát, Corvin János herceget (1473–1504), akinek a kezén hihetetlen mértékű birtoktömbök összpontosultak 1490-ben, apja halálakor, amelyek közé a solymári uradalom, és annak részeként Keszi is tartozott.⁵⁸

A budai királyi palota a XV. század elején (Buzsák György és Schunk Szabolcs /Warmer rekonstrukciója népe)
 1) A vár eddigi leg-nyugatias szobrája. 2) Zsigmond udvara. 3) Zsigmondpalota. 4) Csontmezőtorony. 5) nagy kőtorony. 6) a díszudvar a Palota-kúttal. 7) Alakítások Szt. János palotájában. 8) királyi lakosztályok. 9) tőrván-torony. 10) belső nagytetér. 11) palotakert

6. kép: Buda Hartmann Schedel krónikájában

solymári uradalmat Ráskai Balázsnak.⁵⁹ Vagyis kevesebb, mint tíz év alatt Keszi három birtokos kezén is megfordult. Ráskai Corvin János herceg támogatója volt, sőt, seregeinek vezére Csontmezőnél, ekkor már évek óta budai várnagy.⁶⁰ A herceg embereként azonban sikeresen teremtett békét János és Ulászló között, így mindketten megtalálták helyüket a Jagelló-uralom alatti országában.

Keszi, vagy, ahogy ekkoriban már többnyire következetesen említik, Káposztáskeszi⁶¹ azonban nem a Ráskaiak alatt nyert a Szécsiek vagy a Garaiak idejéhez hasonló nyugalmat. A solymári uradalmat, amelyhez Keszi már a Garaiak ideje óta tartozott II. Ulászló király elcserélte Ráskai Balázssal, 1496-ban, a Zólyom megyei Végles váráért és uradalmaért.⁶² Innentől a királyság mohácsi bukásáig a királyi javak közé tartozott, sőt jelentősége meg is nőtt. Az 1518. évi bácsi országgyűlés határozatai értelmében ugyanis a solymári uradalmat teljes egészében a királyi udvar – Ulászló fiának, II. (Jagelló) Lajosnak (1516–1526) az udvara – élelmezési szükségleteinek az ellátására kellett fordítani. A forrás megtévesztő lehet, hiszen szerepel benne Kesző mezőváros is, amely

⁵⁷ FÜGEDI, 1986. 369–371.

⁵⁸ FÜGEDI, 1974. 209–210.; MNL OL DL 19657.

⁵⁹ FELD, 1985. 452.

⁶⁰ C. TÓTH–HORVÁTH, 2016. 30.

⁶¹ Pl. BÁRTFAI SZABÓ, 1938. 1189., 1348. sz.

⁶² BÁRTFAI SZABÓ, 1938. 1189. sz.

azonban nem Dunakeszit, hanem a Budától délkeletre fekvő Budakeszit takarja. Dunakeszit ugyanis nem kellett külön még egyszer felsorolni, a kortársak számára is köztudott volt, hogy az uradalom részeként Keszi is az udvar élelmezésében fog ezután részt venni. Két további tényező is ezt támasztja alá. Az egyik, hogy amikor a korábbi oklevelekben felsorolják az uradalom jelentősebb tartozékait, ott megadják azt is, hogy ezek mely megyékben feküdtek, Keszit nem Pesthez sorolják, vagyis ez azt mutatja, hogy Budakeszit szintén Solymárhoz kapcsolták, hasonló feladatokkal. A Pest megyei Dunakeszit csak a későbbiekben említik pontosan a solymári uradalomra vonatkozó források. A másik, egyszerűbb ok, hogy a mezővárosok egyik fontos ismérve a saját plébánia megléte, amelynek Dunakeszi híján volt még ekkor. Dunakeszi jelentősége valószínűleg a területre jellemző kertgazdálkodás miatt nőtt meg. Solymár – és vele Keszi – élete azonban királyi birtokként sem volt zökkenőmentes. Amikor az országgyűlés 1518-ban a királyi udvar ellátására rendelte az uradalmat, azt éppen a Podmanickiek tartották a kezükön erőszakkal. Ezután valószínűleg átadták az uralkodónak a várat, hiszen azt még II. Ulászló király betlenfalvi Thurzó Eleknek (1490–1543) engedte át. Thurzó Elek, az ország egyik leghatalmasabb főura volt a Jagelló-korban, aki azonban visszaadta az uradalmat II. Lajosnak, hogy aztán az ifjú király nem sokkal Mohács előtt az országba menekült Bakics Pál szerb vajdának adja lakóhelyül. Az uradalom tehát királyi kézben maradt, de a solymári várat az uralkodók többször átadták híveiknek lakóhelyül.⁶³ Solymár esetében ez érdemi változással is járt, hiszen falai között a király hívei laktak, míg Keszi esetében ez már nem állja meg a helyét. A falu és lakosainak feladatai, vagyis a királyi udvar ellátása nem változott, és mivel a király Solymárt adta lakóhelyül híveinek, ez a Duna túlpartján fekvő falu életére nem lehetett túl nagy hatással. Az ő esetükben továbbra is az számított, hogy áruikkal megrakott szekereiket békében levihessék a Megyeri-révhez, ahol átkelve a Dunán az udvar felé vegyék útjukat. Ennek köszönhetően a falu könnyen és gyorsan léphetett volna a fejlődés útjára, ám ezt a lehetőséget a mohácsi csata, majd az ország középső részeinek oszmán kézre kerülése idejekorán derékba törte.

Keszi fejlődéséért, vagy fejlődésének hiányáért a 13–16. századok között egyértelműen három tényező tehető felelőssé. Egyrészt a falu nagyon sokáig egy olyan uradalom része volt, amelynek nem Keszi lehetett a központja. A három falu közül kettő óhatatlanul is mérsékeltebb szerepet kapott ezáltal már a kezdet kezdetén. Amikor pedig 1419-ben kivált az uradalomból, akkor sem a faluban birtokos, és annak területéhez kötődő, annak fejlesztéséért nyilván tenni akaró helyi nemesek kezébe került, hanem országos jelentőségű családok kezén fordult meg, akiknek birtokközpontjaitól Keszi messze feküdt. Harmadrészt, a falu húzhatott volna némi hasznot Buda közelségéből, ám annak piackörzeteit tekintve Keszi túl közel feküdt az ország első városaihoz, amelyek így gazdaságilag is

⁶³ FELD, 1985. 42.

előnytelen helyzetbe hozták. Mindennek ellenére a falu lakosai megtalálták azt a módot, amely révén mégis előrébb juthatnak: a gabonatermesztésre nem a legalkalmasabb földeken a jóval jövedelmezőbb kertgazdálkodásba fogtak. Ez pedig jó fejlődési útra terelte Keszit, amelynek sajnos az 1540-es években vége szakadt.

Alag falu és birtokosai a középkorban

Alag falu története, bár minden bizonnyal szintén a korai Árpád-korra vezethető vissza, csupán I. Károly korában veszi kezdetét az írott forrásokban. Alag, amelynek egy része ma Dunakeszihez, másik része pedig Fóthoz tartozik, a középkorban tipikus Pest megyei kisnemesi falu volt. A település a középkorban Keszivel, Hartyánnal/Sikátorral, Fóttal és Káposztás-megyerrrel volt határos, és valószínűleg a Duna mentén futó nagy útig is eltartott az uradalom, hiszen határában a 14. században már említik a Buda felé menő utat. A falu maga az Óceán-árok vize és a Mogyoród-patak által körbeölelt lapályból kiemelkedő dombon jött létre.⁶⁴ Tőle keletre már erősebben érvényesültek a dombvidék nyújtotta lehetőségek, ugyanakkor a Dunába ömlő Mogyoródi-patak szintén több lehetőséget kínált az itt élőknek, amelyet a későbbiekben bőven ki is használtak.

Alagról először akkor hallunk, amikor az ide valósi Bocho 1328-ban, mint a megye egyik szolgabírája tűnik fel. Szolgabírók a megye tehetősebb kis- vagy köznemesi családjaiból kerültek ki, ám már önmagában az, hogy Bochót e tisztségre a megye nemessége alkalmasnak találta, elismertségére utal. Ismerjük Bocho fiát is, Miklóst, aki 1350-ben Fejér megyében elzálogosította egy Vajta nevű részbirtokát Alagi Demeter fia Kozmának, 1361-ben azonban már csak özvegyét említik. Feleséget a saját társadalmi rétegén belülről vett maga mellé, a szomszédos Szadai családba való Tamás leányát, Erzsébetet. Ebben az oklevélben, valószínűleg Miklós halála miatt, Alagi Kozma vállalta magára, hogy Miklós özvegyének a neki járó hitbért kifizeti, amely felől Erzsébet anyja nyugtatta is őt. Ez a Kozma minden bizonnyal Bocho fia Miklós nagybátyja, vagy unokatestvére lehetett. Miklós és Kozma apja nem ugyanaz a személy volt, azonban nagyapjuk nevét nem ismerjük, így lehet, hogy Bocho és Demeter testvérek voltak, de az biztos, hogy fiaik közeli rokonságban álltak egymással. 1344. évi oklevélből kiderül, hogy Kozma nem kisebb személynek, mint a budai rectornak, Henc fia János fia Miklósnak volt famulusa, vagyis szolgája, familiárisa. Ekkor Vajta falu másik felét kapta Kozma Miklóstól, majd egy évvel később, 1345-ben Csót/Csát birtokot adta Kozmának szolgálataiért cserébe. Jól látható tehát, hogy ebben az időben a Pest megyei nemességből igen sokan közvetve vagy közvetlenül a királyi udvarban és annak tagjainál keresték boldogulásuk kulcsát.⁶⁵

---

⁶⁴ FÜLÖP, 2000. 80.

⁶⁵ ILLÉSY, 1899. 58–59.

Alag falut településként, és nem személynévként először 1362-ben említi oklevél, amikor Kozma megosztotta a Nyéki családdal Alagon és Hartyánon bírt részein.⁶⁶ A középkor folyamán az Alagihoz hasonló kismanesi családokra vonatkozó adatok szinte kizárólag az ehhez hasonló birtokügyekhez kötődnek, így sok esetben az ilyen családok és birtokuk, falujuk története is ezek függvényeként írható le. Nincs ez másként Alaggal sem. Jelentősen nehezíti azonban az egyes családok megismerését és családfák felrajzolását az a tény, hogy a birtokszerzések – és ennek következtében a birtokközpontok változása – során több ugyanoda való, ugyanolyan nevű, de nem feltétlenül rokon családdal számolhatunk egyazon területen. Más szóval az a tény, hogy valakit Alaginak hívnak, hacsak az apa nevét nem jegyzik fel, nem jelenti azt, hogy valaki abba az Alagi családba tartozott, amelybe pl. Bocho, Demeter vagy fia, Kozma. Ahol lehetőség adódik rá, ezt a tényt természetesen jelezni fogjuk.

Bocho és Demeter rokonságát legközelebb 1374-ben említik, amikor megtudjuk, hogy Kozmának volt egy háza az Olasz utcában Budán, a Tej utcánál, amelyet ő ebben az évben adott el Himfi Benedek bolgár bárnak. Kozma valószínűleg Henc fia Miklós szolgálatában szerzett még magának egy házat Budán, amely szintén erősíti azt az elgondolást, hogy a megye feltörekvő, tehetősebb nemesei a királyi központ felé igyekeztek. A Buda középkori topográfiájával foglalkozó kétkötetes művében Végh András egyébként Kozma címzése alapján felvetette annak a lehetőségét is, hogy Alagi Kozma talán azonos volt Bánfi Miklós szlavón bán Kozma nevű, 1353–1356 között működő ítélmesterével. Az országos méltóságviselők familiárisainak nem egy esetben volt házuk Budán, noha ennél tovább az azonosság kérdésében, ahogy Végh sem tette, nem juthatunk. Mindössze annyi biztos, hogy Kozma 1374-ben még élt, amikor házát eladta.⁶⁷

Ezt követően a falut és birtokosait 1383-ban említi ismét Mária királynő oklevele, amikor megtiltja Gechei Imre fia Miklósnak, hogy Alagi Kozma fia Demeter és Alagi Pető fia Tamás alagi birtokrészeibe magát bevezettesse. A per azért kezdődött, mert Kozma fia Demeter Tamás szerint jogtalanul adta át birtokrészeit Imre fia Miklósnak. A királynő jogosnak tarthatta a panaszt, mert tiltotta a feleket az átadás-átvételtől. Pető fia Tamás ellentmondásának okát is megismerjük 1396-ban, jelesül, hogy szerinte Miklós egyszerűen pénzsóvárságból akart bekerülni a családba, mivel ő csupán Demeter egyik nővérének a fattyú gyermeke, nem pedig törvényes örökös volt.⁶⁸

Imre fia Miklós származása körül tehát sok a rejtély, és a mintegy egy évtizednyi intervallumból ismert három különböző neve azt szintén homályban tartja. Mint láttuk 1383-ban Gechei, 1388-ban pedig Alagi néven. 1396-ban aztán Imre fia Miklós újabb névvel tűnik fel, úgy, mint Kechew-i Miklós. Imre fia Miklós ekkor Alagi Demeter birtokai közül akart

⁶⁶ FÜLÖP, 2000. 77.

⁶⁷ VÉGH, 2006. I. 242.; BÓNIS, 1971. 81.

⁶⁸ BAKÁCS, 1982. 981. sz.; ILLÉSY, 1899. 59.

kiadni leánynegyedet, ami ellen Alagi Tamás fia István tiltakozott. A kérdést Illésy János, az Alagi család történetének egyik első historikusa úgy oldotta fel, hogy szerinte két Imre fia Miklós élt ekkoriban. Az egyik az 1383-ban és 1396-ban előtűnő Gechei vagy Kechew-i Miklós, aki Pető fia Tamás szerint Demeter egyik nővérének törvénytelen gyermeke volt. Illési azt is valószínűsítette, hogy Miklós Imre nevű apja az az ács lehetett, aki Alag 1388-as határjárásában szerepel.⁶⁹ A másik viszont az, aki 1388-ban Alagiként szerepel. Ekkor Tamás és Imre fia Miklós közösen mondtak ellent annak, hogy Lackfi István elfoglalta és a simontornyai várhoz csatolta vajtai birtokukat Fejérben. Erről maga Tamás nyilatkozta 1389-ben, hogy rokona volt.

Pető fia Tamásról 1388-ban azt is megtudjuk, hogy, miként nevéből is kikövetkeztethető, Alagon lakott, amit megerősít, hogy ekkoriban említik a falu nyugati részén álló kúriáját. Még ebben az évben változás állhatott be az 1383-as perben, ugyanis Tamás immár az ellen tiltakozott a budai káptalan előtt, hogy Demeter el akarja adni birtokainak egy részét Imre fia Miklósnek. A középkor folyamán a birtok olyan tulajdonnak számított, amelynek a nemzetségen belül kellett maradnia, és csak magszakadás esetén kerülhetett ki a nemzetség kezei közül, és háramlott a királyra.⁷⁰ Ha elfogadjuk, hogy Imre fia Miklós fattyú, vagyis törvénytelen fiúgyermek volt a családban, akkor Tamás felháborodása teljesen jogos volt, hiszen Demeter így próbált magának, fiúgyermek hiányában örökösöt kreálni és szűkebb családján belül tartani birtokait, miközben a család másik ágában voltak törvényes korú férfiak. A fattyú Imre fia Miklóst tehát sikerült eltávolítani az örökösödésből, míg Demeter magtalan halála után, noha birtokai döntő részét Tamás örökölte, abból nyilvánvalóan jutott Alagi Imre fia Miklósnek is.

Ezután szerencsére egy rövid ideig jól követhető a birtokon élő nemesek sorsa. Így 1437-ben Alagi (Imre fia) Miklós fia Balázs és (Pető fia) Tamás fia István özvegye tiltakozását figyelmen kívül hagyva a budai káptalan budai polgároknak iktatott négy jobbágytelket Alagon. Tamás fia Istvánról egyébként egyedül 1416-ból van adatunk ezen kívül, amikor anyja, Nagyrévi Margit hitbére fejében 32 forintot fizetett Nagyrévi Lőrincnek. 1426-ból Miklósnek egy Mátyás nevű fiát is ismerjük, aki ekkor kijelölt királyi ember volt, 1437-ben pedig említik egy Tamás nevű fiát is. Az 1440-es évektől említik Miklós negyedik fiát, Miklóst.⁷¹ Ez azért fontos momentum, mert a névazonosság miatt nem lehet pontosan eldönteni, hogy apa vagy fia volt-e az az Alagi Miklós, aki 1444-ben Pest megye egyik országgyűlési követe is volt.⁷² Mindenesetre a tény maga a birtokot kezén tartó nemesi família megyei jelentőségére vall. Éppen az 1440-es években azonban Miklós, és fia, Miklós is több birtokuk zálogba adására kényszerült, pl. Sikátoron és Palotán. A pereskedések ezután

⁶⁹ BAKÁCS, 1982. 981. sz.; ILLÉSY, 1899. 59.

⁷⁰ FÜGEDI, 1992. 40.

⁷¹ BÁRTFAI SZABÓ, 1938. 615., 669. sz.; ILLÉSY, 1899. 60.; BAKÁCS, 1982. 1584. sz.

⁷² ENGEL, 1996. I. 514.

alábbhagytak egy időre, és jóval békésebb körülmények között tűnnek csak fel az Alagi nemesek. Így többször szerepelnek királyi emberként (köztük olyanok is, akiket nehéz elhelyezni a családfán, így Sebestyén, Mihály és Menyhért), de birtokvitákban is inkább csak, mint határosok vagy szomszédok jelennek meg, így például 1447-ben Zsidón (Vácegres), 1461-ben (Káposztás)megyeren, illetve ugyanekkor egy Versegd és Kartal közötti birtok esetén.

A családtagok közötti pereskedések az 1460-as években újultak ki, amikor egy bizonyos Sárközfölde kert és szántó miatt 1464-ben Alagi Mihály fia Bereck és Albert perelte Alagi Miklós fia Miklóst, amiért az jogtalanul eladott két alagi jobbágyportát, és Csátot azon javak közül, amelyek őket a néhai Kozma után illették meg. Ebből talán arra következtethetünk, hogy Mihály Alagi Kozma vagy Pető fia Tamás leszármazottja lehetett. A pert 1467-ben szüntették be a felek, amikor Bereck és Albert öt jobbágyportát kapott Miklóstól. Bereck és Albert azonban később Leányfaluról nevezték magukat, és Alag életében tovább nemigen vettek részt.⁷³ Ugyanebben az évben az alagi nemesek birtokainak nagyságáról is képet kapunk, hiszen ekkor Alagon kívül birtokaik voltak Csáton, Cséven, Vasadon és Nyáregyházán, hogy Sikátoron és Szentmártonkátán, de még a megyén kívül, Nógrádban is voltak birtokaik a már említett fejerieken túl. Alag életében az 1470-es évek elején állt be változás, amikor új család tűnt fel az alagi birtokosok között, a Mikófalvi Bekények.

Alag falu eddigi történetéről mindenestre elmondható, hogy a falu azon pesti kisnemesi falvak közé tartozott, amelynek birtokosai többnyire alig lépték át saját falujuk határait és egymással és szűkebb környezetük hasonló háttérű családjaival pereskedtek. Alag urai ugyanakkor ebből a szempontból jelentősebbek voltak saját rétegük képviselőinél, hiszen a környező falvakban több egyéb birtokkal is rendelkeztek, a megyének szolgabíróit és országgyűlési követet is adtak. A család egyes tagjai által szerzett földek akkor váltak igazán értékké, amikor a család azon ága, amely a falu jelentős részét a plébániával együtt birtokolta kihalni látszott. Az évtizedek alatt szépen kikerekített birtokot azonban – amely templommal is rendelke-

7. kép: A Mikófalvi Bekény család címere

⁷³ ILLÉSY, 1899. 60.; FÜLÖP, 2000. 78.

zett és gazdaságilag is egyre jobban használta ki a természet adta lehetőségeit – csak egy valaki tudta megszerezni: Alagi Miklós unokahúgának férje, Mikófalvi Bekény Dénes. Miklós unokahúga, Kürti Katalin és férje, Dénes magukhoz vették Alagit Budára, hogy öreg napjait békében tölthesse. Miklós ezt azzal hálálta meg, hogy (nyolc porta kivételével) 1472-ben zálogba, majd 1482-ben örökre rájuk hagyta alagi és egyéb birtokrészeit, így amikor Miklós meghalt, Dénes teljes joggal vehette fel az Alagi nevet.⁷⁴

Dénessel új időszámítás kezdődött a falu számára. A Mikófalvi Bekények Heves megye egyik tehetős nemzetségéből eredtek, az udvarba nagybátyja, Sajónémeti Bekény Péter, kancelláriai jegyző vihette be, ahol gyakorlati képzésben részesülhetett.⁷⁵ *Litteratus*, vagyis magyarosan deák elnevezése legalábbis értelmiségi munkájára vallanak, és valóban, hiszen előbb budafelhévizi udvarbíró, majd kincstári alkalmazottként tűnik fel. Így 1479-ben vagy 1486-ban, amikor városi adókat szedett be Nagylucsei Orbán kincstartó, győri püspök familiárisaként a kincstár számára, majd 1494-ben találkozunk vele az új kincstartó, Ernuszt Zsigmond pécsi püspök familiárisaként, mikor Sárosban hajtott be adókat.⁷⁶ Udvari alkalmazottként, akár csak korábban Alagi Kozmának, neki is volt háza Budán a Szent Mária Magdolna-templom közelében. Ennek elülső részére misealapítványt tett a templom számára, ám vagy nem volt megelégedve az egyháziakkal, vagy pedig elmélyült vallásosságát akarván kifejezni, 1493-ban a kékesi pálosoknak adta a háznak ezt a részét.⁷⁷ Alagra tehát Bekény Dénes által egy gazdag és befolyásos személy került.

A család többi tagja azonban kisémmizettnek érezte magát, hasonlóan ahhoz, ahogy egy évszázaddal korábban Pető fia Tamás érzett fatytyú rokona felbukkanása idején. 1492-ben Dénes az ellen emelt panaszt, hogy Alagi Mihály és Alberti Miklós nem engedik át neki az őt megillető birtokrészeket a nógrádi Herleden. 1493-ban a kérdést azzal igyekezett rendezni, hogy átadott Mihálynak és Albertinek nyolc jobbgyportát Alagon, valamint Sikátor és a nógrádi Bágyon falu felét, továbbá egymást testvérül fogadták (ami magtalan elhalálozás esetén a másikat örökössé léptette elő), ám igyekezete nem érte el a kívánt hatást. Dénes a három évvel korábbi egyezségnek megfelelően sem kapta meg az őt megillető herledi birtokait, míg az általa átengedett földeket törvénytelenül már ellenfeleinek iktatták 1496-ban.⁷⁸ Mivel Dénes igazát immár a király előtt kereste, és megvádolta a váci káptalant is a törvénytelen iktatással, a váci püspök Alagi és Alberti mögé állt, amivel olyan eseményeket idézett elő, amelyek ennek az elmérgesedett vitának a hevében Alag falu nevét az országos politika előtt is ismertté tették. Alagi Mihály, Alberti Miklós és Csomádi András, mint a váci püspök familiárisai ugyanis a Dé-

⁷⁴ ILLÉSY, 1899. 61.

⁷⁵ ILLÉSY, 1899. 62.

⁷⁶ ILLÉSY, 1899. 62–63.; VÉGH, 2006. I. 283.; MNL OL DL 18986.

⁷⁷ VÉGH, 2006. I. 283.

⁷⁸ MNL OL DL 88791.; FÜLÖP, 2000. 79.

nes által telepített egyik halastóból, amelyet aztán le is romboltak, állítólag 50.000 halat elloptak, és a váci püspök egy másik tavába vitték, ezzel mintegy 1500 forint kárt okozván.⁷⁹ Az országbíró helyállónak találta Bekény Dénes keresetét, és megidézte az érintetteket jelenléte elé, ám kiderült, hogy Alagi, Alberti és Csomádi hamis oklevél kiállítására vette rá az országbíró jegyzőinek vezetőjét, Korotnai Jánost a korábbi iktatások idején, ami miatt Korotnait Alagiék meg is gyilkolták, nehogy az ügy kiderüljön.⁸⁰ Az oklevél-hamisítás ebben az időben – a gyilkossághoz hasonlóan – főben járó vétek volt, amely maga után vonta a fő- és jószágvesztési ítéletet. A vesztőhelytől csupán II. Ulászló kegyelmi parancsa mentette meg őket, noha ezután Alag falu életéből szinte teljesen eltűntek, bár Csomádi egyik rokona, Alagi Csanádi János néven 1520-ban elcserélte testvérei nevében is családja alagi udvarházát Kisserjéni Szegedi Ferenc tatárszentmiklósi udvarházáért cserébe, jöllehet a család kisebb birtokokat Mohács után is bírt még a faluban.

Dénes ezután igen nagy erővel látott neki a birtok fejlesztésének. Két fia, Benedek és Gáspár egy rendezett és szépen jövedelmező birtokot örökölték apjuk után. Dénes 1511-ben már halott volt, amikor fia, Benedek adta ki apja második felesége, Ilona után a neki járó jegyajándékot. Nyolc évvel később, Benedek és testvére, Gáspár eladják a valószínűleg anyjuk után őket illető nógrádi Kürt birtokot, és bizonyos borosjenői részirtokokat a budai káptalannak, cserébe azért, hogy a káptalan a Krisztus Teste oltárnál misét mondjon, és csütörtökönként körmenetet tartson az adományozók lelki üdvéért. Benedek és Gáspár ugyanakkor egymással is pereskedtek, amely azonban megegyezéssel zárult 1524-ben. Ennek értelmében Benedek átengedte alagi birtokának egy részét a falu végén felállított „képmás” (*effigies*,⁸¹ amely ez esetben nagy valószínűséggel Krisztus a kereszten történő ábrázolását jelenti) mellett, amiért cserébe Gáspár egy jobbágyot adott testvéreinek. Alagi Gáspár viszont alig egy évvel később, 1525. november 6-án túl is adott alagi birtokain, legalábbis 800 forintért zálogba adta azokat sógorának, Serédi Gáspár váci kanonoknak. Ebből a zálogügyletből azonban már csak Mohács után, 1540-ben jött ki sikeresen a család, amikor Alagi Gáspár özvegye és gyermekei, Anna és János visszakapták azt.⁸²

Alag falu birtokosai tehát időről-időre sikeresen igyekeztek kitörni a kisnemesi létből, és nem egy esetben a megyei nemesség választott képviselői közé is tartoztak, ahogy országos jelentőségű főúr familiárisaiként is többször tevékenykedtek, vagy tevékenykedhettek. A kisnemesi perlekedések nem egyszer súlyos anyagi áldozatokat és hosszú évek ellenségeskedéseit vonták maguk után, amelyek mögül azonban így is felsejlik a falu, megyei viszonyok közötti értéke.

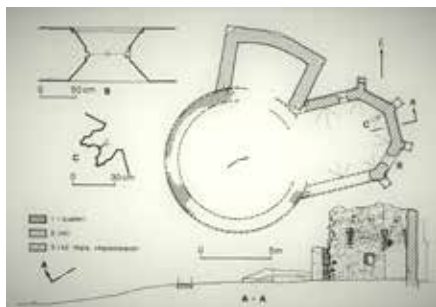
⁷⁹ MNL OL DL 93674.; ILLÉSY, 1899. 62–64.

⁸⁰ BÓNIS, 1971. 274.

⁸¹ MKLSZ III. 1992, 290.

⁸² BÁRTFAI SZABÓ, 1938. 1464., 1543. sz.

Az alagi templom

8. kép: Alag falu középkori templomának alaprajza

A falu minden bizonnyal központi épülete és ékessége volt a plébániatemplom, amelynek eredete a falu történetét az írott forrásoknál sokkal régebbre képes datálni. A templom a rotundák, vagyis körtemplomok közé tartozott, amely igen korai és kezdetben nagy népszerűségnek örvendő templomtípus volt Közép-Európában. Mintaként minden bizonnyal Nagy Károly frank király aacheni palotakápolnája szolgálhatott, ezért

terjedt el a 9–11. században főként a közép-európai fejedelmi udvarok palota/családi/temetkezési templomaként ez a típus az egész régióban. A 11–12. században változások figyelhetők meg a templomépítészet terén is, így Szent István már csak funkciójában utalt saját székesfehérvári királyi egyházánál az aacheni mintákra (például saját családi kápolnájának építtette, oda temetkezett), formailag az ókeresztény bazilikális elrendezést részesítette előnyben. Innentől kezdve a rotundák elsősorban a falusi plébániák szerepét töltötték be, így ez áll az alagi, az isaszegi és a kerekegyházi rotundákra is Pest megyében, ahol mindössze ezt a hármat ismerjük.⁸³

Alag azonban még ezen a csoporton belül is egy alcsoportot képvisel. Az abszisz nélküli körtemplomok a rotundák egyik kései, főként 13. századi válfaját képviselik Gervers-Molnár Vera szerint.⁸⁴ Az alagi templomrom kutatói viszont több elméletet is kialakítottak a templom építési idejét illetően. 1943-ban egy szerző nélküli tanulmányban a templomot 13. századnak nevezik, míg Irásné Melis Katalin a 11. századra datálta a rotunda építési idejét. Fülöp András a 12. század közepe és vége helyezi, Gervers-Molnár Vera pedig a 12–13. század fordulója körüli időre datálta.⁸⁵ Az elméletek tehát a 11. és a 13. század között határozzák meg az építés idejét, a régészeti leletek azonban bizonyossá teszik, hogy a templom körül kialakult falu a 12–13. század fordulóján már lakott hely volt, ugyanis erre utaló kerámiatöredékek kerültek elő a falu központját képező egyház közeléből. Mivel ezek a legkorábbi leletek az Árpád-korból a falu területéről, és mivel már Fülöp András is indokolatlannak tartotta, hogy a templomot a 11. századra datáljuk, így egyelőre az a legbiztosabb, ha a templomot építési idejét (és vele a falut is?) a 12. század közepe és a 13. század eleje, de legalábbis a tatárjára előtti időszakra tesszük. Mivel

⁸³ GERVERS-MOLNÁR, 1972. 13–14., 31–32., 40.

⁸⁴ GERVERS-MOLNÁR, 1972. 13–14., 31–32., 40.

⁸⁵ IRÁSNÉ MELIS, 1983. 17., 21.; FÜLÖP, 2000. 81., 83., 97.; GERVERS-MOLNÁR, 1972. 40.

a templom alapfalai teljes egészében nem maradtak fenn számunkra, így nem lehet pontosan meghatározni, hogy valóban ahhoz a típushoz tartozott-e, amelyet Gervers-Molnár gondolt. Ez esetben ugyanis elképzelhető, hogy a kívülről kerek kiképzésű templomon belül, a keleti oldalon egy kis bemélyedésben alakítottak ki szentélyt. Ez a típus szintén a 12–13. század fordulójára tehető, amely ismét csak valószínűsíti, hogy Alag és Keszi falvak a 12. század második felében már létező települések voltak.

A templom igen egyszerű architektúrájú, nincsenek rajta a korai építési szakaszokra utaló díszítő motívumok vagy sajátos stílusjegyek, datálása ezért is nehéz. A kváderkövekből épült templomhoz északkeletről csatlakozott egy legyezőszerűen szélesedő, négyszögletes melléképület, amelyet a 20. század elején szentélynek, Gervers-Molnár kutatásai nyomán 13. századi sekrestyének tartanak. A rotunda tíz méter külső átmérőjű lehetett, amelynek azonban csak lábazati csonkjai maradtak fenn a mai napig. A felszín felett megmaradt részei leginkább késő-középkori hozzáépítések nyomait viselik magukon. A 15. században, minden valószínűség szerint Alagi Bekény Dénes idején a sokszög három oldalával záródó gótikus szentélyt építettek a templomhoz, amelyet négy támpillérral erősítettek meg. Ennek falait néhol téglából és kőből építették, de az építkezések során, a templom kitört falából származó kvádereket is beépítették a szentélybe. A kormeghatározást segíti, hogy a szentélyben a néhol öt méteres magasságig álló falakon még láthatók azok a bordaindítások, amelyek feltehetően csillagboltozatot tartottak, és amely elsősorban a 15. század vége felé kezdett elterjedni. A templomról tudjuk azt is, hogy a Pest megyei templomi patrocíniumok között nagyon népszerű Szűz Mária tiszteletére szentelték, és 1473-ban említik akkori plébánosát, Jánost, illetve korábbi plébánosát, Mihályt is, aki ebben az időben már a főtí parókia élén állt.⁸⁶

Alagi Bekény Dénes tehát a kor szellemének és építészeti vívmányainak megfelelően kiképzett templomot alakított ki birtokai új központján, amelyet azonban számos más módon is fejleszteni igyekezett.

Keszi és Alag falvak gazdasági jelentősége és lakosai

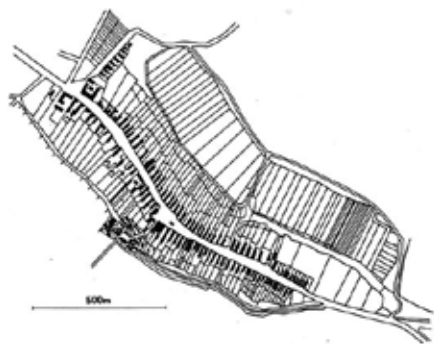
Pest megye nemesi társadalma a középkorban, mint arról korábban szó esett már, döntően a kis- és középbirtokos nemességhez tartozott, a megyében őshonos úri nemzetség igen kevés volt, és azok is döntően nem, vagy csak későn jutottak az országos politika közelébe. Ilyenek voltak elsősorban az Ákos, Kartal, Káta, Rátót, Bicske, Tétény, Maglód (Gyula-Zsombor) és a Zsidó nemzetségek, utóbbiból pl. a Csáki család származik.⁸⁷

A birtok- és telekaprózódás is igen súlyos teherként nehezedett a nagyszámú kis- és köznemesi családból álló megyei birtokosokra, ami-

⁸⁶ MNL OL DL 17432.

⁸⁷ BOROVSKY, 1910. 284.

nek következtében az egész telek fogalma elvi fogalommá vált a késő középkorban. Ennek köszönhető, hogy egy-egy faluban adott esetben sok különböző jogon birtokos nemest is találhatunk, mint pl. Alagon, de Keszi esetében is találunk példákat Kesziről nevezett személyekre. Velük kapcsolatban elmondható, hogy a birtokügyletek során eljáró hiteleshelyi emberek mellett feltűnő királyi emberek között nem egyszer szerepelnek Keszire való nemesek, ám az ügyek területi érintettségéből gyakran kitűnik, hogy ezek inkább a Pilis megyei Budakeszire, semmint a pesti Dunakeszire vonatkoznának.⁸⁸ Néhány esetben azonban (Duna)Keszin birtokos, és nevüket onnan vevő nemesekkel is találkozunk, így 1371-ben Kezeu-i Domokos fia Vörös Lászlót, Kezu-i Györgyöt és 1373-ban Keszői Pétert említik.⁸⁹ Nem ilyen egyszerű a helyzet azzal a Keszői Péterrel, aki 1403-ban már budai polgár, de találkozunk Dunakeszire való jobbágyokkal is, így például 1473-ban, amikor Alagi Miklós fia Miklós második felesége, Lengéni Zsófia végrendelkezett, a tanúk között említették Kezewi Orzag Jánost.⁹⁰ Csánki Dezső ugyanakkor a Pest megyében birtokos Keszi családokat a diódi és péceli Keszi családokba sorolta történeti földrajzi munkájában.⁹¹ Keszin a birtokviszonyokat valószínűleg az is döntően befolyásolta, hogy a falu legnagyobb része a 13. századtól kezdve egyben került egyik birtokostól a másikhoz. Itt ezért nem alakulhatott ki olyan népes kishemesi réteg, mint Alagon. Keszin tehát nem volt nagyszámú kishemesi réteg, amely a birtokot feldarabolta volna, úgy, mint Alag esetében, viszont míg Alagon a helyben birtokos nemesek saját jól felfogott érdeke volt birtokaik fejlesztése, így Alag sokat fejlődött is a 15. század végéig, addig Keszit nagybirtokos urai elhanyagolták és nem használ-

9. kép: Szalagtelkes vagy útifalu térképe
(Ötvevény, Győr-Moson-Sopron megye)

ták ki a terület adta lehetőségeket, hogy végül a falu a királyi birtokszervezetben találja meg a helyét.

A pesti falvak településrendje ún. „útifalu” vagy „szalagtelkes” falu volt, amelynek a formái nem egy esetben mind a napig felfedezhetőek a megye településeinél. Ennek a típusnak elsődleges ismertető jele, hogy mindössze egy főutcából áll, és a kétoldalt elhelyezkedő telkeket csak ritkán töri meg egy-egy bekötő utca.⁹² Keszi településstruktúrájáról nem sokat tudunk a középkorban, de Alagnál ez a rend-

⁸⁸ Pl. BÁRTFAI SZABÓ, 1938. 600., 620., 757., 985. sz.

⁸⁹ BÁRTFAI SZABÓ, 1938. 402. sz.; BAKÁCS, 1982. 882. sz.

⁹⁰ MNL OL DL 17432.

⁹¹ CSÁNKI, 1890. I. 42.

⁹² TRINGLI, 2001. 101.

szer figyelhető meg. 1467-ben Alagi Miklós és fia Miklós valamint Leányfalvi Mihály fia Bereck és testvére, Albert egyezkedtek egymással, amelyből a falu egy részének a kinézetéről nyerünk információkat. Alagiék átengednek öt jobbágyportát a Sikátor felé eső soron, vagyis utcán, amelyből négy porta itt, egy másik pedig egy további telekkel kiegészülve ezekkel szemben, a keleti oldalon található.

Ebből leszűrhető, hogy a falu főutcája észak–déli irányú volt, nyugati fele Sikátor, keleti része pedig a dunai oldal, vagyis Keszi falu felé nézett. Ezen utcák házai olcsók és elég könnyen összeállítható épületek voltak, Tringli István kutatásai szerint a pesti falvak általános építési anyagai ekkoriban a patics és a gerenda voltak.⁹³ Ezeket az épületeket úgy kell elképzelni, hogy a ház kiásvott alapjaiba gerendákat helyeztek, és a közöttük fennmaradó helyeket vesszőkkel fonták össze, majd agyaggal betapasztották, végül kívülről lemeszelték. Ezt a háztípust csak ritkán törte meg egy-egy drágább kivitelezésű kőház, amelyet rendszerint olyan értéként kezeltek, hogy fel is jegyezték az oklevelekben. Erre csak korszakunkon némileg túl, 1527-ből van adat Alagról. Nagyjából a falu kiterjedését is meg lehet állapítani, legalábbis egy 1388. évi határjárás erre ad némi lehetőséget. Ekkor a birtok határa a Budára menő útnál kezdődött, amely minden bizonnyal a Duna mellett és Keszin is áthaladó utat jelenti. Az úttól a határ Balog Péter jobbágy házáig ment, ahonnan nyugat felé fordult egy völgyön át a Hidegkútig, majd több egyéb határjelet követve a Kisszigetnek nevezett szigethez ért, ahonnan észak felé mentek tovább a határt bejáró hiteleshelyi és királyi emberek egészen a Homokútnak nevezett útig.⁹⁴ Feltehetjük, hogy a Kissziget az Alag és a Duna közötti mocsaras területből kiemelkedő egyik szigetet takarja, míg a völgy és hidegkút valahol a Mogyoród-patak mentén lehetett, végül az egyik földútig tartott a falu és birtokainak határa. Vagyis Alag a Duna, a Mogyoród-patak és Sikátor falu, valamint Fót közötti területen feküdt, ami egyszersmind azt is jelenti, hogy Alag és Keszi közvetlenül érintkezett is egymással a középkorban.

A két falu lakosainak a számát lehetetlenség meghatározni, de szerencsére igen szűkös forrásaink mégis akadnak arra vonatkozóan, hogy kik lakhatták a településeket, és esetleg arra is, hogy milyen tevékenységi formákat űztek. Kézművesiparra nincsenek adataink, legalábbis olyanra nem, amely a környék piacaira, vásáraitra termelt volna. Keszin a források hallgatnak ilyen tevékenységet végző személyekről, míg Alagon 1388-ban egy Imre nevű ácsot, 1437-ben pedig egy Balázs nevű szabót említenek az oklevelek. Az Alagi Bekények ugyan próbálkoztak kézművesipart telepíteni Alag környékére, ennek hatékonyságáról azonban nem sokat tudunk. Alagi Bekény Dénes felesége még 1493 előtt próbálkozott azzal, hogy sikátori birtokrészére új len- és kenderáztatót telepítsen az alagi halastóból kifolyó patakra, míg egy másikat, amelyet a sikátori jobbágyok földdel

⁹³ TRINGLI, 2001. 102.

⁹⁴ BÁRTFAI SZABÓ, 1938. 1013. sz.

betömtek, kikotortatott.⁹⁵ Ez a hír bizonyítja, hogy vagy a Bekények, vagy még az Alagiak próbálkoztak ilyen len- és kenderáztató létrehozásával már korábban is.

Vására egyik falunak sem volt, nem is lehetett, ugyanis a középkori jogban használatos ún. „bannmeile” értelmében két mérföldön (kb. 17 km-en) belül nem lehetett két vásárt tartani. Ennek oka abban keresendő, hogy nagyjából ennyit volt képes az akkori viszonyok között egy nap alatt megtenni egy kereskedő, és az intézkedés a vásáros települések jogait (és bevételeit) is védte. Keszi és Alag, mint Pest város vásárkörzetéhez tartozó falvak elsősorban a pesti és a budai piacra vitték áruikat. Mivel kézművesiparuk elsősorban saját szükségleteik kielégítésére szolgálhatott, a piacon főleg mezőgazdasági terményeiket adhatták el. Mindkét falu a mezőgazdaságnak egy speciális és jól jövedelmező formáját választotta, méghozzá a kertgazdálkodást.

Pest megyének a mezőgazdasági termesztésre alkalmas területe három részre osztható. A hegyvidéki területeken szőlő- és bortermelés folyt, ám ez a megye középkori domborzati viszonyait ismerve igen kismértékű lehetett. A megye déli részének síkvidéki, alföldi területein a gabonatermesztés és az állattenyésztés volt jelentős, míg azok a területek, amelyek a kettő találkozásánál feküdtek, mint például Keszi és Alag, vegyes gazdálkodást folytattak. Ebbe beletartozott a gabonatermesztésen túl a faizást (*lignatio*, a jobbágynek az a joga, hogy a földesúr erdejéből fát hozhasson tüzelésre és szerszám-készítésre), és elsősorban a kertgazdálkodást.⁹⁶

Keszi névváriánsai több ehhez kötődő gazdálkodási formára is utalnak, pl. Káposztáskeszi/Káposztáskesző vagy Körtvélyeskeszi. Utóbbi esetében azonban fontos leszögezni, hogy ez nem tudatosan telepített körtefákra és körtésekre vonatkozik. A gyümölcsöskertek igen drágák voltak, és többnyire csak az egyház engedhette meg magának, hogy gyümölcsösei legyenek. Az oklevelekben olvasható „körtvélyfák” elsősorban település határaitban növő vadkörtefákat jelentették. Ez tehát nem árul el semmit a keszi kertgazdaságokról. Annál többet tudunk a falu „káposztás” jelzőjéről. A káposzta alapvető élelmiszernek számított a középkorban, hiszen télen szinte az egyetlen vitaminforrás a savanyított káposzta volt. Elmondható továbbá, hogy amikor a középkori források kerteket említene, többnyire káposztáskerteket kell érteni alatta. Nagyon érdekes, hogy – miként ma is – a pesti káposztatermő helyek a legismertebbek országszerte, a középkorban is itt lehettek az első számú káposztatermő központok. Az egyetlen különbség csak annyi, hogy míg manapság főként Vecsés jut eszünkbe a káposztáról, addig a középkorban az alagi és keszi káposztások lehettek a legdúsabb termőhelyek a megyében.⁹⁷

⁹⁵ TRINGLI, 2001. 127.

⁹⁶ TRINGLI, 2001. 116.

⁹⁷ TRINGLI, 2001. 117–118.

A legfontosabb már akkor is Buda és környéke szükségleteinek kielégítése lehetett, akár a királyi udvar, a polgári családok, a városi nemesi kúriák, vagy épp a pesti piac és polgársága lehetnek az első számú felvásárlók. Nem lehet véletlen, hogy a káposztatermesztésben valószínűleg már igen korán jeleskedő Keszit, a nyilvánvaló szükségleteken túl már a Garaiak is Solymárhoz kapcsolták, ahonnan pedig az egész uradalom éppen a királyi udvar élelmezésére fordítottatott. Az egész észak-pesti régió ennek köszönhette gyarapodását, a káposztaföldek üzletnek sem voltak utolsók. Egy sződi jobbágy 1524-ben a visegrádi vár szükségleteire adott el egy szekér káposztát, míg Alagon pl. négy forint földbért vagy bérleti díjat követeltek a Jagelló-korban egy káposztáskert után, a versengés tehát élénk lehetett e kertekért.⁹⁸

Természetesen nem ez volt az egyetlen mezőgazdasági ágazat a térségben, de minden bizonnyal a legjövedelmezőbb. Az alföldi és hegyvidéki területek találkozásánál fekvő termőföldek nem voltak olyan jól termők, mint a megye déli felén fekvő társaik, de a forrásokban gyakran találkozni kaszálókkal, rétekkel, amelyek gabonatermesztésre és kismértékű állattenyésztésre mutatnak. Az állattenyésztés legmegfelelőbb módja errefelé a halgazdálkodás lehetett. Alagon két nagyméretű halastóra vannak adataink, és legalább az egyik szintén Bekény Déneshez köthető, ezt ugyanis 1470-ben telepítette a Mogyoród-patakra. Ebből a tóból lopták el az 1490-es évek elején birtokostársai a már említett nagymennyiségű halat. A hal egyébiránt szintén alapvető élelmiszernek számított, hiszen a középkor vallási ünnepnapokkal teletűzdelt világában, amikor az egyházi ünnepek az évnek nagyjából a felét is kitehették, a bőjti időszak alatt az egyik legalapvetőbb táplálékforrás volt. A birtokhoz tartozó vizek sokféleképpen voltak felhasználhatók és értékes részét képezték a birtokoknak, hiszen Alagon a patakából kialakított halastó, vagy a szintén a patakra telepített len- és kenderáztató mellett malom is működött.⁹⁹

A káposzta és a hal mellett a domborzati viszonyok nyújtotta harmadik bevételi forrást a helyvidék lankáinak és a dombvidékeinek fái jelentették. Mivel ettől a területtől délre erőteljesebben érvényesültek az alföldi hatások, így a megye déli része számára is szükséges fát általában Pestnek ebből a részéből, valamint Hont és Nógrád szomszédos területeiről szereztek be. Nem véletlen, hogy a keszi és az alagi jobbágyok és nemesek is igyekeztek kihasználni a fakitermelés nyújtotta előnyöket. 1513-ban pl. a Gödöllőtől északra lévő csomádi Középhegy erdőn káposztáskesziek próbáltak meg erdőket zálogba venni, és hasonló ügyleteket próbáltak lebonyolítani az alagi nemesek is a haszon reményében. Az alagiak vállalkozó kedvét mutatja, hogy 1496-ban a falu tartozékaként szőlősöket is feljegyeztek.¹⁰⁰

⁹⁸ TRINGLI, 2001. 118.

⁹⁹ TRINGLI, 2001. 122.

¹⁰⁰ MNL OL DL 20474

Mindazonáltal e lehetőségek ellenére sem volt az élet könnyű ezen a vidéken, mivel Pest megyében igen magas volt a belső pusztásodás mértéke. A közkeletű vélekedéssel ellentétben ez nem minden esetben jelentette a földek tényleges elhagyását, csupán azt, hogy a jobbágyok, az adók elkerülése végett nem költöztek be a telekre, hanem bérbe adták azt, míg a földeket továbbra is művelték.¹⁰¹ Végeredményben ez a megoldás mindenkinek megérte, hiszen a jobbágy kevesebb adót fizetett, míg a birtokos magasabb bérleti díjat húzott az ügyletből. Ellenben a kieső adóbevételek érzékenyen érinthették a központi kormányzatot, a nemesi birtokosokat is, de főleg a kisbirtokosokat. Pest megyének éppen az északi, északkeleti részén volt a legnagyobb a belső pusztásodás, elsősorban Gödöllőn, ahol ez az arány 79% volt. Kesziről nincsenek erre vonatkozó információink, hiszen a birtokot nem adták-vették sűrűn, nem tettek rajta osztályt, nem idegenítették el részeit, márpedig elsősorban ilyen ügyekről vannak okleveleink a középkorból. Alagról vannak bizonytalan információink arra vonatkozóan, hogy nagyjából hány portából (telek, házhely, a hozzá tartozó épületekkel együtt) állhatott a falu. 1388-ban Alagi Pető fia Tamás megosztotta birtokait Fábián fia Tamás leányaival, aminek a során egy lakott és egy lakatlan telek cserélt gazdát. 1437-ben négy jobbágyportáról tesznek említést, amelyeken laktak is, 1467-ben öt jobbágytelek szerepel. Alagi Miklós 1482-ben nyolc jobbágyporta kivételével hagyta örökül alagi birtokrészeit unokahúgára és annak férjére. Szintén nyolc portát említenek a források 1496-ban, amelyből azonban csak kettő volt lakott (ugyanekkor pl. Sikátoron tíz és fél telekből mindössze egy volt lakott), de ez nem a teljes falut jelentette, csupán a birtokból elidegenített részeket.¹⁰² Látszólag tehát emelkedett a jobbágyok lélekszáma Alagon, ám nehezen hihető, hogy pl. 1388-ban csak két telek lett volna a faluban, itt mindössze az egyik fél birtokairól van szó, ahogy a többi esetben is. Ha 1496-ban tehát nyolc telket idegenítettek el, amely csak egy része volt a falunak, biztosra vehetjük, hogy Alag ennél nagyobb település lehetett a középkorban. A család egyik nehéz pillanatát tárja eléünk az az 1396. évi irat, amely szerint Alagi Kozma fia Demeter özvegyének, Ilonának járó jegyajándékot és hitbért nem tudták kiadni Ilona új férjének, Bugyi Beke fia Jánosnak, és ezért kénytelenek voltak alagi és csáti birtokaikat zálogba adni.¹⁰³ Nem véletlen tehát, hogy Alagi Bekény Dénes és fiai minden módszerrel megragadtak arra, hogy a birtokból befolyó jövedelmeiket gyarapítsák, hiszen az általuk bírt jobbágytelkeken nagyon kevesen laktak, a belső pusztásodás mértéke 1496-ban, az említett portákon 75%-os volt, jövedelmeiket pótolni kellett. A káposztáskertek, halastavak, a malom, valamint a bekapcsolódás a fakereskedelembé és a szőlőtermesztésbe mind arról vallanak, hogy a falu birtokosainak megvoltak az anyagi lehe-

¹⁰¹ TRINGLI, 2001. 110.; NEUMANN, 2003. 849.

¹⁰² BÁRTFAI SZABÓ, 1938. 1013. sz.; BAKÁCS, 1982. 1584. sz.; MNL OL DL 16558.; TRINGLI, 2001. 110., 138.

¹⁰³ ILLÉSY 1899, 60.

tőségeik, hogy ezeket a lépéseket megtegyék, ám Alag pillanatnyi állapota azt is mutatja, hogy e fejlesztésekre nagyon is szükség volt.

A mohácsi csatával, bár még a kortársak számára sem volt ez teljesen nyilvánvaló, a Magyar Királyság addigi történetének egy hosszú szakasza lezárult, hogy valami új vegye kezdetét. Noha belső struktúrája, jogi élete, gazdálkodási formái és településstruktúrája ekkor még nem változott meg drasztikusan, 1526-tól az ország minden egyes lépéssel egyre távolabb került azoktól a békés évektől, amelyek ekkorra már – az oszmánokkal folytatott háborúk dacára – évtizedek óta jellemezték Magyarországot.

